

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

Bc. Ľubomíra Sekerešová

Papier

Olomouc 2013

vedúci práce: akad. mal. Mária Danielová

Prehlásenie

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne a len s použitím uvedených zdrojov a literatúry.

OBSAH

ÚVOD

1 PAPIER JE ...	5
2 POTENCIÁL PAPIERA	8
3 PAPIER A JEHO MIESTO VO VÝTVARNOM UMENÍ	11
3.1 Paper art, umenie papiera	12
3.1.1 Papier ako podklad, nositeľ významov	13
3.1.2 Ručný papier	14
3.1.3 Recyklácia	15
3.1.4 Vrstvenie	16
3.1.5 Deštrukcia	16
3.1.6 Papier a textil	17
3.2 Papier v kontexte českého a slovenského výtvarného umenia	19
4 PAPIER A ŠPERK	25
5 PAPIER A JA	30
5.1 Z plochy do priestoru	32
5.1.1 „Papier mache“	33
5.1.2 Ruky ako nástroj i forma	34
5.1.3 Z odliatkov šperk	36
5.1.4 „Odo mňa, tebe“	38
6 PAPIER DETSKÝMI OČAMI	40
6.1 Ručný papier vo výtvarnej výchove	41
6.1.1 „Akvarelky“	43
6.1.2 „Pamäťový vzorkovník“	45
ZÁVER	47
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	48
INTERNETOVÉ ZDROJE	50
ZDROJE PÔUŽITÝCH OBRÁZKOV	51
ANOTÁCIA	53

ÚVOD

Výrobok, materiál, hmota, médium alebo podložka, podklad, plocha, priestor? Každé z týchto slov môžeme priradiť k papieru. Podľa toho, ako sa k nemu človek stavia a na aký účel ho využíva, vyberá zo spomínaných pojmov jeden, ktorým ho pomenúva.

Pre mňa je papier jedinečným výrobkom, fascinujúcim materiálom, tvárnou hmotou, umeleckým médiom, neobmedzeným priestorom, nekonečnou plochou, výborným podkladom. O tom, že môže fungovať v rôznych rolách, funkciách, v rozličných podobách pojednávam v nasledujúcich kapitolách práce.

Papier pre mňa nie je len témou, ktorej som venovala svoju pozornosť posledný rok, či polrok, obdobie začínajúce vyčlenením si hlavnej idey a končiace odovzdaním vytlačenej a zviazanej diplomovej práce. Je pre mňa srdcovou záležitosťou, niečím čo ma zaujalo už v detstve a neustále dokáže prekvapovať aj v súčasnosti. Výsledkom mojej dlhodobej fascinácie a očarenia papierom sa stal teoretický výstup a praktická realizácia v podobe autorskej výpovede, v ktorej dokazujem, že papier nie je obmedzený len na jedno jediné využitie a tým je byť podložkou na písanie. Rovnako ako bežný nositeľ informácií môže totiž fungovať aj ako hodnotný osobitý zaujímavý neobvyklý jedinečný... šperk.

1 PAPIER JE ...

Téma zväčša vyčlení oblasť, ale nevymedzí presné hranice svojho pôsobenia. Tento krok učiní autor, ktorý sa chce zvolenou témou zaoberať. K tomu, aby sa tak stalo, aby si autor ujasnil akou cestou sa má pri spracovávaní uberať, mu slúži analýza, rozbor. Hľadanie a skúmanie pôvodu slov či slovných spojení, ktorými je názov témy tvorený. Zistené skutočnosti človeka privádzajú k novým myšlienkam, nápadom, smerom. Otvárajú mu dvere do nových sfér a na zvolenú tému sa odrazu pozerá z oveľa širšieho uhla.

Mojou témou je Papier. Jedno krátke a výstižné slovo, ktoré nie je potrebné nikomu bližšie predstavovať. Slovo tak samozrejmé a obyčajné, používané v každodennej konverzácii. Ak sa však pokúsim o postup smerujúci k interpretácii, analýze a bádaniu po tomto pojme, podám nasledujúci výklad.

Podľa slovníka slovenského jazyka je papier výrobok v podobe ohybného listu slúžiaci na písanie, tlač, balenie a podobne. Môže však ísť taktiež aj o úradný doklad, dokument, listinu majúcu istú hodnotu.¹ Ak sa budem správne domnievať, že papier nie je pôvodom slovenské slovo a siahnem po slovníku cudzích slov, definícia sa mi ešte bližšie doplní o informáciu, že ide o výrobok prevažne z rastlinných vlákien. Na rastlinu odkazuje aj pôvod slova. Papier, po česky papír, po anglicky paper vychádza z latinského slova papyrus, z gréckeho papyros, znamenajúc kráľovskú rastlinu, alebo z papeioor, bahennú rastlinu.

Papier je akási rovnomerná splstená vrstva vlákien vytvorená na site, odvodnená, vyhladená a usušená do tuhej vrstvy.² Postup výroby papiera je možné vyjadriť a opísať, v jednej aj takejto pomerne stručnej vete. V skutočnosti ide o technický postup, ktorý má dvetisícročnú dlhú historickú tradíciu. Za objaviteľa ručnej výroby papiera sa tradične považuje Číňan Chcai Lun, ktorý podľa mladších prameňov z 5. storočia v roku 105 vynašiel čerpaciu formu pomocou ktorej sa mu podarilo zozbierať a na ďalšie účely využiť rozvláknený a vo vode rozptýlený

¹ KAČALA, J. – PISÁRČIKOVÁ, M. a kol.: *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava: Veda, 1987, s. 279.

² VOIT, P.: *Encyklopedie knihy*. Praha: Libri, 2006, s. 660.

odpad, vedľajší produkt pri spracovaní hodvábu, ktorý dlhodobo pútal jeho pozornosť. Tento spôsob výroby, teda zachytávanie vlákien rozptýlených a vodou naplavených na sito, splstných, odvodnených a usušených sa osvedčil, ale bolo nevyhnutné, aby bol hodváb, ako jeden z veľmi drahých materiálov nahradený lacnejšou alternatívou. Tou alternatívou a najvhodnejšou surovinou sa stali roztriedené, vyprané, nahrubo rozrezané a slnkom vybielené staré textílie. Tie prešli zhruba dvojtýždňovým hnilobným procesom, čo v skutočnosti znamená, že sa mechanickými a prírodnými chemickými procesmi narušovali dovtedy, kým sa z nich nevytvorilo nič iné len to, čo je pre výrobu akéhokoľvek papiera najpotrebnejšie- vláknitá kaša rozptýliteľná vo vode. Papier bol v priamej nadväznosti s textilom až do polovice 19. storočia, kedy boli staré handry prakticky jedinou surovinou k jeho výrobe.¹ Princíp rozptyľovania vlákien vo vode sa využíva dodnes. Handrovina však bola nahradená rastlinnými vláknami (predovšetkým drevinami ako je smrek a borovica) a nástroj na ich zachytávanie vo forme rámika z medených drôtov vytlačila rýchlejšia metóda v podobe priemyselného stroja s nekonečným sitom. Prostredníctvom neho sa v súčasnosti vyprodukuje tisíce ton tohto materiálu ročne.

Papier sa stal absolútne bežnou súčasťou života každého človeka. Samozrejmosťou, rovnako ako celý rad ďalších výdobytkov civilizácie, univerzálnym zaznamenávateľom a nosičom slovných, numerických informácií a obrazových dát. Stal sa na jednej strane médiom šírenia slova a vzdelanosti, symbolom kultúry a metaforou pamäti, na strane druhej však zostal v úlohe obyčajného sprostredkovateľa významu, čím si, čo sa k niečomu používa, čo k niečomu slúži.² V historickom vývoji ľudskej spoločnosti patrí z pohľadu dnešnej modernej doby k fenoménom, ktorý sprevádza človeka takpovediac na každom kroku. Len ťažko nájdeme oblasť ľudského života, v ktorej by papier nezohrával menšiu či významnejšiu rolu.³ Ľudia prichádzajú s týmto médiom do kontaktu neustále, dovoľm si tvrdiť, že ak by s ním za deň neprišli ani raz do styku,

¹ ŠALDA, J.: *Papír; Kartón; Lepenka*. Praha : SNTL, 1962, s. 15–19.

² PETLACHOVÁ, H.: Papír'01 (upravené úvodné slovo z vernisáže). In *IV. Mezinárodní symposium Papír 2001*, roč. 4, 2001.

³ SEDLÁČEK, R.: *Bílí umění v Čechách a na Moravě*. In *Font*, roč. 4, 1999, č. 46. s. 42.

nepoužili by ho, nebol by to bežný deň a neostalo by to bez povšimnutia, už len v dôsledku nevyhnutnosti papiera pri hygienických potrebách. Napriek tomu ho ľudia nevnímajú, vnímajú písmená, tlačiarenskú farbu, slová, vety, významy. Papier im slúži len ako akási podložka, ako kontrastné pozadie, ktoré si človek neuvedomuje. Všimame si ho obvykle vtedy, keď je čímsi výnimočný. Má neobvyklé vlastnosti, má výraznú štruktúru, nezvyčajnú a neobvyklú farbu, povrch. Zdá sa nám niečím pozoruhodný, alebo práve naopak našu pozornosť nám upúta vtedy, keď je poškodený, zdeštruovaný, v zlom stave. Samozrejme, že ak nás nejaký papier zaujme, dokážeme sa preň nadchnúť, oceniť jeho pôvab, avšak zväčša je naše nadšenie nasmerované k určitému využitiu, ktoré nám automaticky v spojení s tým, ktorým papierom napadne, ako napríklad: „z tohto papiera by boli krásne vizitky,...tento by sa perfektne hodil k svadobným oznámeniam,...na tento by sa dobre tlačila suchá ihla a ten s výraznou štruktúrou by som rád pokreslil.“ V skutočnosti je to absolútne normálna reakcia človeka. Papier chápeme s odkazom na jeho využitie, pretože to je jeho základným poslaním. Avšak je to jeho jediné určenie, byť podkladom, nosičom, byť len podložkou na písanie? Je len tým, čím ho titulujú a akým spôsobom ho opisujú náučné slovníky a encyklopédie, nezáležiac na tom o aký druh publikácie ide a z akého pohľadu nazerá na tento termín pokúšajúc definovať ho?

Moja realizácia analýzy ma priviedla k vysvetleniu, že ide o výrobok, ide o vrstvu, o podklad, podložku. Vo svojej diplomovej práci sa však nechcem obmedziť len na jeho jednoduchý a priamočiary koncept, ale pokúsim sa skúmať jeho vlastnosti, jeho povahu, využitie, potenciál. Postaviť ho na pozíciu, kedy papier sám o sebe môže byť vnímaný ako nositeľ výlučne estetickej informácie, vnímaný ako svojbytný výrazový materiál, ako umelecké dielo.

2 POTENCIÁL PAPIERA

Ak písať o papieri, tak jednou z mnohých možností je písať o jeho dlhej historickej tradícii, o jeho vzniku, o najvýznamnejších osobnostiach spojených s jeho rozvojom, o najdôležitejších medzníkoch v jeho vývoji. Alebo sa zaoberať papierom ako priemyselným výrobkom a odhaliť jeho princíp výroby v súčasnosti, v 21. storočí. Podrobne opísať jednotlivé kroky, od rozvlákňovania, výroby papieroviny cez natieranie minerálnymi látkami znižujúce jeho priehľadnosť a zvyšujúce belosť, až po proces úpravy vnútornej štruktúry a farbenie. Zaoberať sa týmito skutočnosťami však nie je mojim cieľom. Tieto oblasti podrobne opisuje odborná literatúra, publikácie v ktorých sa okrem spomínaných okruhov nachádza aj delenie papierov na jednotlivé druhy, ich opis, charakterizácia základných vlastností papiera, ako je plošná hmotnosť, hrúbka, vlhkosť, savosť, pevnosť, tuhosť a podobne. V tejto kapitole však chcem pojednávať o papieri ako o materiáli, hmote, médiu, ktoré disponuje širokým súhrnom schopností, možností spracovania a ďalšieho využitia. Chcem sa zaoberať potenciálom papiera.

Je dobré začať tým, čo o papieri každý vie, a tým je fakt, že čokoľvek čo nám našou hlavou preletí si môžeme automaticky uchovať na kúsku akejkoľvek papierovej podložky. Ak si chceme niečo rýchlo zaznamenať, aby to z našej mysle nezmizlo nenávratne preč, výborne nám poslúži aj vreckovka, alebo cestovný lístok, ktorý sme práve skrčený nahmatali vo vrecku. V tom spočíva jeho najväčšia sila, i napriek elektronickým výtvarným nástrojom modernej doby, ktoré neúprosne valcujú všetko staré a zaužívané, papier vždy predstavoval a bude predstavovať síce najjednoduchší, zato však najdokonalejší pamäťový agregát. Je perfektným a bezchybným médiom schopným niesť posolstvo, slúžiaci na zápis myšlienok, výrokov, tajomstiev a akýchkoľvek iných správ. Má v sebe naakumulované a uchované spomienky, históriu a celú kultúru ľudstva. Jeho najcennejšou schopnosťou je neobmedzený priestor, ktorý človeku poskytuje. Priestor, na ktorom môžeme slobodne preukázať, že sme inteligentné bytosti, ktoré nie len že dokážu myslieť, ale svoje myšlienky aj zhmotniť- napísaním, nakreslením, namaľovaním...

Potenciál papiera ďalej nachádzame v jeho schopnosti byť tvárnou a nestálou hmotou. Hmotou, ktorá môže meniť svoju povahu, byť tekutou a do všetkých strán sa roztekajúcou, následne však aj tuhou, pevnou a odolnou látkou. Hmota, ktorá sa dokáže pretvárať, meniť svoje skupenstvo, vracaf sa k svojmu počiatku, transformovať sa a preberaf novú podobu s inými charakteristikami. Papier je hmota prispôsobivá, poddajná, ktorá „počúva naše príkazy“, zároveň však tvrdohlavá, vzdorovitá, kladiaca určitý odpor, brániaca sa ľubovôle a príliš veľkému rozmachu. Má svoju vnútornú tektoniku a vyžaduje ohľady na svoju štruktúru. Z týchto skutočností vyplýva ďalší skrytý potenciál papiera, schopnosť byť živým produktom. Produktom, ktorý prostredníctvom svojich zmyslových, teda optických a haptických vlastností s človekom komunikuje a to na základe podvedomých predstáv, ktoré sa nám automaticky v spojitosti s konkrétnym papierom utvárajú. Papier totiž môže byť ľahký a jemný ako pierko, ťažký, hrubý a takmer nezničiteľný ako kameň, priesvitný, hustý a nepriehľadný, krehký, akýmkoľvek aj jemným zásahom porušiteľný, mäkký, pružný, drsný, pravidelne štruktúrovaný, alebo náhodne zvrásnený. Ak nájdeme náhodne v zásuvke stola zožltnutý papier, vieme, že tam už ležal veľmi dlho a postupným starnutím zmenil svoju farbu. Rovnako to je aj pri pôsobení vody, keď sa vrátíme domov z práce a v schránke nájdeme zvrásnené a pokrčené obálky, vieme, že dnes „u nás“ pršalo. Premenlivosť je osobitou črtou papiera, črtou, ktorá z neho robí aktívny živý produkt.

Papier je fascinujúci materiál, všadeprítomný, dostupný, mnohotvárný, schopný prevziať na seba nekonečné množstvo podôb. Dokáže prekročiť hranice, ktoré mu boli stáročia vymedzované a ochotne sa podvoľuje vykonávať aj funkciu napríklad taniera, misky, či stoličky. Cesta k svetovej sláve amerického architekta Franka Gehryho začala práve po tom, čo v roku 1970 presvedčil vlnitú lepenku, aby svoju krásu odhalila tým, že smelo odsunie drevo či kov a podujme sa byť nábytkom. Papier si našiel cestu aj na bojisko, kde sa využili jeho vlastnosti pri výrobe vojenských prílb či zimných zvrchníkov. Ochotne pristúpil aj na podmienku stať sa stavebným materiálom, či dokonca dočasným

prístreškom pre ľudí v oblastiach postihnutých katastrofami.¹ To je však len zlomok z množstva podôb, ktoré papier dokáže prijať. Ne protestuje a dovoľuje nám zaobchádzať s ním nanajvýš surovo, deštruktívne, neodporuje a statočne znáša strihanie, rezanie, trhanie, krčenie, máčanie, drvenie, mletie či pálenie. Všetky polohy spracovania a narábania s papierom a jeho potenciál sa najviac rozvíja vo výtvarnom umení.

¹ HEIKKINENOVÁ, R.: Let paper take wings. In *1001 Paperia: lasten ja nuorten paperiprojekteja*. Helsinki: Network 1001, 1995, s. 19.

3 PAPIER A JEHO MIESTO VO VÝTVARNOM UMENÍ

Vo výtvarnom umení bol papier rovnako ako aj v iných oblastiach stáročia považovaný len za sprostredkovateľa informácií a významov. V umení plnil funkciu podkladu, podložky, na ktorej bola kreslená kresba alebo tlačená grafika. Slúžil k potrebám a k účelom vyšších umeleckých žánrov. Tejto funkcie ho zbavili ako prvé až avantgardy 20. storočia, ktoré priniesli novú interpretáciu tohto materiálu najskôr v kolážach, ktoré ako prví začali v roku 1912 vo svojich obrazoch uplatňovať Pablo Picasso a Georges Braque, následne na to v asamblážach a konštruktivistických reliéfoch Vladimíra Tatlina. Základy slobodného narábania a využívania papiera vo výtvarnom umení v Európe i v USA položilo vyučovanie realizované v nemeckej umeleckej škole a učilišti Bauhaus. Papier hral totiž dôležitú rolu v úvodných prípravných kurzoch orientovaných na zoznamovanie sa so základným materiálom a formálnym umeleckým tvaroslovím. Josef Albers, významný umelec a vyučujúci na škole, žiadal od svojich študentov, aby s papierom narábali ako so svojbytným materiálom, ohýbali ho, krčili, stáčali do kruhov, skladali, objavovali jeho výrazové možnosti. Svoje myšlienky a tvorivé prístupy spracovania papiera publikoval v roku 1928 v eseji s názvom „Paperworks from a New Point of View.“¹

Krátko na to konkrétne umenie, moderný umelecký smer geometrickej abstrakcie pracujúci s konkrétnymi farebnými a geometrickými tvarmi riešilo prostredníctvom papiera problémy týkajúce sa priestoru a práce so svetlom. Povojnové umenie začalo využívať expresívne vlastnosti papierovej hmoty. Výtvarné hnutia konca prvej polovice 20. storočia- arte povera a Fluxus pracovali vo svojich dielach s použitým zberovým a deštruovaným papierom, čím posunuli otázky týkajúce sa narábania s papierom k antiumeniu.²

Úplne nový pohľad na využitie papiera priniesli konceptuálne tendencie 60. a 70. rokov. Tieto roky radikálne menili celé chápanie

¹ HEIKKINENOVÁ, R.: *Fragile yet tough*. In *1001 Paperia: lasten ja nuorten paperiprojekteja*. Helsinki: Network 1001, 1995, s. 21.

² PETLACHOVÁ, H.: *Papír'01* (upravené úvodné slovo z vernisáže). In *IV. Mezinárodní symposium Papír 2001*, roč. 4, 2001.

povahy a zmyslu umeleckého diela. Eliminovali dominantnosť estetického vnímania na úkor idey, ktorá sa divákovi prezentovala formálnym konceptom. Objavovali sa diela premenlivé v čase, vznikajúce a opäť zanikajúce ako prírodné útvary. V rokoch 1977-1978, Nemecký Wolfgang Mally realizoval projekt, kde umiestnil 365 papierových listov do vody, pôdy a ovzdušia. Každý deň jeden list zobral naspäť. Pozoroval koróziu a rozpad papiera, ktorý prebiehal veľmi rýchlo, najrýchlejšie vo vode (58 dní), 69 dní v pôde, najpomalšie vo vzduchu, 89 dní.¹ Všeobecne by sa takéto výtvarné prístupy mohli zahrnúť pod prejavy konceptuálneho myslenia, ktoré so sebou priniesli nové samostatné umelecké kategórie.² Jednou z nich je paper art, na Slovensku a v Českej republike ju poznáme pod pojmom umenie papiera.

80. a 90. roky už jednoznačne potvrdili, že táto umelecká kategória sa vo výtvarnom umení ďalej posúva a rozvíja. Umelci, narábajúci s papierom ako s umeleckým médium založili v roku 1986 v Nemecku združenie International Association of Papermakers and Paper Artist (AIPMA). Toto združenie vo svojej činnosti pokračuje až dodnes a zároveň sa podieľa na organizovaní International Bienal of Paper Art, Medzinárodnom bienále umenia papiera v Düren, v meste, kde pôvodne v danom roku združenie vzniklo.

3.1 Paper art, umenie papiera

Táto nová umelecká kategória chápe papier ako svojbytný výrazový materiál, ako umelecké médium sui generis. Umelci radiaci sa do paper art pracujú s papierovými vláknami, respektíve papierovinou, papierovou kašou- papier mache, so starým odpadovým papierom, ale aj s najrôznejšími druhmi továrensky zhotovených papierových hárkov a s ich dokonale čistou formou.

Príťažlivosť a jedinečnosť tohto materiálu spočíva v skutočnosti, že disponuje širokou škálou často krát protichodných vlastností, výrazových

¹ HEIKKINENOVÁ, R.: *Fragile yet tough*. In *1001 Paperia: lasten ja nuorten paperiprojekteja*. Helsinki: Network 1001, 1995, s. 21.

² VALOCH, J.: *Papír a kniha, Prezentace prací studentů a hostů Ateliéru papír a kniha Fakulty výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně*. (katalóg k výstave), 2000.

odtieňov, možností použitia a spracovania a taktiež symbolických súvislostí, ktoré dokázali využiť umelci rozdielnych temperamentov a zamerania.¹ Tí si volia jednu z mnohých eventualít potenciálu papiera a interpretujú ju svojim vlastným originálnym spôsobom. Papier v ich ponímaní, rovnako aj ich tvorbe nie je utilitárne užívaným podkladom, je médium z ktorého vznikajú papierové plastiky, objekty, miniatúry, autorské knihy, šperky. Niektorí autori dokazujú, že výborne funguje i v rámci inštalácie.

3.1.1 Papier ako podklad, nositeľ významov

Papier funguje ako médium nesúce dejiny civilizácie, médium určené k záznamom osobných spomienok. Je to sediment ľudskej pamäti. Vznikol, aby plnil funkciu uchovávateľa a sprostredkovateľa informácií a významov. I keď paper art búra tieto stáročia zaužívané konvencie a zbavuje ho „nálepky“ podkladu, niektorí autori pracujú s papierom práve pre jeho pôvodné poslanie. Papier vnímajú ako čistý a dokonalý priestor vhodný k záznamu svojich myšlienok a intímnych výpovedí. Tie nemusia mať charakter len písania, môže ísť o kreslenie, maľovanie, kolážovanie, dekolážovanie, kombinovanie rôznych techník navzájom. Výsledkom je často krát akýsi denník vnútorných pocitov a názorov autora. Zozbierané, navrstvené listy zviazané do určitých zväzkov a interpretované ako autorské knihy- umelecké médium, ktoré preberá formu knihy, ale nefunguje ako tradičná literatúra.² V tomto médiu pracuje napríklad americká umelkyňa poľského pôvodu **Beata Wehrová, USA**, pre ktorú sa papier, rovnako však aj textil stali priestorom, v ktorom hromadí spomienky na domov. Prostredníctvom drobných predmetov, ktoré vkladá do jednotlivých listov pojednáva o miestach a čase, pominuteľnosti a o skúsenostiach s dvoma krajinami, v ktorých žila. Autorskú knihu môžeme vnímať aj ako súbor autorských ručných papierov, takejto forme narábania s papierom sa venuje **Vito Capone (1935), Taliansko** či **Ursi Schiegnitzová (1960), Nemecko**, v galérii

¹ PETLACHOVÁ, H.: Papír'01 (upravené úvodné slovo z vernisáže). In *IV. Mezinárodní symposium Papír 2001*, roč. 4, 2001.

² GERŽOVÁ, J.: *Slovník světového a slovenského výtvarného umění druhé polovici 20. století*. Bratislava: PROFIL, 1999, s. 48.

v ktorej sa nachádza aj veľký počet kníh vytvorených kombináciou maľby a kresby ako svedčenie z jej intímnych problémov a pocitov.

3.1.2 Ručný papier

Ručný papier chápeme ako papier vyrobený tradičnou papierenskou technológiou ručného čerpania na sito. Čaro tohto výrobného postupu, ktorý od 50. rokov 20. storočia zažil renesanciu, spočíva v skutočnosti, že i keď hovoríme o ručnom vyrábaní, v tomto prípade by bolo výstižnejším slovom vytváranie. Výsledkom sú totiž autorské papiere, ktoré na rozdiel od priemyselne vyprodukovaných hárkov nesú so sebou odkaz neopakovateľnosti, originality a stopy po autorovi. Nepravidelné okraje vznikajúce pri ručnom čerpaní nie sú jediné, ktoré robia tieto papiere tak nezameniteľne pôvabné. Tvorba ručných papierov ponúka výtvarníkom široké pole možností, pričom veľmi časté je práve narábanie s hárkami zhotovených zo špeciálnej orientálnej vláknoviny. Japonské tradičné ručné papiere- washi, vyrábané z troch druhov rastlín- gampi, kózo, micumata, pre svoje výnimočné vlastnosti, najmä pevnosť, odolnosť a priehľadný lesk využívajú výtvarní umelci aj pri tvorbe veľkorozmerových skulptúr a plastík. K takým výtvarníkom patrí napríklad **Eve Ingallssová, USA** a **Kazuo Kadanaga (1946), Japonsko**. Ďalšia skupina autorov používa pri svojej tvorbe rozvláknenu tekutú papierovú hmotu. Zhotovuje konštrukcie, predovšetkým z prírodných materiálov (bambus, prútie, stebľá trávy), ktoré do papieroviny namáča, alebo ju na ne priamo leje. Výsledkom sú akési duté schránky evokujúce objekty nachádzajúce sa v prírode, hniezda, plody, či zväčšené tobolky a semená rastlín, ako v prípade prác **Lori B. Goodmanovej, USA**.

Jemná rozvláknená papierová hmota dokáže prilahnúť k povrchu predmetov, uchopiť ich a opísať ich štruktúru, čo využila autorka **Joan Hallová, USA** pri tvorbe svojich autorských ručných papierov. Do papierovej hmoty vkladala zozbierané odpadky vyplavené morom na beh, špagáty, plastové predmety, kusy textílií, ale aj piesok a kamienky. Výsledné papiere prezentovala ako súbor štyridsiatich obrazov odkazujúcich na globálne problémy.

Pridaním fermeže, lepidla, kaolínu, či iného spojiva do papieroviny vzniká hustá hmota nazývaná papier mache. Vďaka svojim vlastnostiam je s ňou možné modelovať ako s hlinou, či odlievať predmety ako so sadrou, pracovať sochárskym princípom. Po vysušení sú zhotovené predmety pevné a hutné, zároveň však veľmi ľahké. Pracuje s ňou napríklad **Wilhelm Morat (1954), Nemecko**, ktorý z nej vytvára objekty v podobe bizarných zvierat či **Sjef Henderickx (1944), Holandsko** u ktorého prevláda predovšetkým figurálny motív.

3.1.3 Recyklácia

Pri pojme papier mache som už predznačila ďalšiu súvislosť s papierom. Papier mache je totiž jednou z foriem ako opätovne využiť starý odpadový papier. Tou formou je natrhať, rozmočiť, rozomlieť, pridať spojivá či farbivá a s výslednou hmotou pracovať spôsobom priestorového modelovania.

Papier je všadeprítomný ako spotrebná záležitosť a súčasť bežného života, napríklad vo forme predmetov na jedno použitie, lacných tlačovín, ktorými sme dennodenne zaplavovaný a ktoré nám nepozorovane prechádzajú rukami. Opätovným spracovaním, tvorivým využitím papierových výrobkov, či ich fragmentov, ktorých pôvodné určenie a funkcie stratili na význame sa zaoberá výtvarníčka **Valerie Buessová, Nemecko**. Jednotlivé stránky zo starých románov stáča do pravidelných valčekov, tyčiniek, nakumulovaním ktorých vznikajú guľovité objekty s výrazne „pichľavým“ povrchom, tvarovo odkazujúce na morské organizmy, koraly, riasy, rastliny. S recykláciou starých kníh pracuje aj **Jacqueline Rush Leeová, USA**. Z kníh odstráni obálku v podobe tvrdých dosiek a jednotlivé stránkové bloky stáča a jeden na druhý nabaľuje vytvárajúc tvar valca, kocky či hranola. Výsledkom sú expresívne objekty v ktorých kniha stráca svoju telesnosť i koncept.

Opätovné využitie odpadového papiera vo svojej tvorbe rieši i **Gerda Ritzmannová (Gerilu) (1946), Švajčiarsko, Susan Benarciková, USA, Hans Jürgen Simon (1940), Nemecko**.

3.1.4 Vrstvenie

Papier je chápaný ako plocha, navrstvením plochy však vznikajú trojrozmerné objekty. Podľa druhu použitého papiera môžu mať takéto objekty rôzny charakter. Z dokonale hladkým a čistým povrchom vytvorením navrstvením špeciálneho priemyselného syntetického papiera pracuje **Noriko Ambeová (1967), Japonsko**. Geometricky presný tvar kvádrov a kociek, však narúša odstraňovaním jednotlivých vrstiev, celkov, až sa nám síce dokonalo biele útvary javia ako napadnuté škodcami, s takzvaným „vyhryzeným“ nerovnomerným povrchom a otvormi. Podobný princíp vrstvenia, avšak u inštalácie praktizuje **Tara Donovanová (1969), USA**.

Daniele Papuliová (1971), Taliansko svoje geometricky pravidelne navrstvené objekty mení narezaním. Takýmto deštrukčným zásahom sa ich tvar narúša, vrstvy sa uvoľňujú, posúvajú, vyčnievajú z prvotne súmerne ponímanej formy skulptúry. Rezaním a vytrhávaním jednotlivých vrstiev vo svojich inštaláciách pracuje aj sochárka **Angela Glajcarová (1970), Nemecko**. Veľkoformátové pruhy papiera vešia na kovovú konštrukciu za sebou, čím vytvára veľkolepý priestor. Razantným vytrhávaním otvorov do jednotlivých papierov odhaľuje nie len nasledujúce vrstvy, ale zároveň narúša prvotný geometrický tvar, ktorý vznikol usporiadaním pravouhlých rozmerných papierových hárkov. Svoje inštalácie Glajcarová veľmi často umiestňuje do interiérov kostolov a chrámov. K umocneniu vznešenej a duchovnej atmosféry využíva okrem iného aj svetlo, ktoré presvetľuje kolmo visiace, vznášajúce sa vrstvy.

3.1.5 Deštrukcia

Pod deštrukciou chápeme rozvrat, rozklad či skazu, v prípade papiera ňou rozumieme zmenu jeho povrchu alebo tvaru spôsobenú určitým menej či viac násilným zásahom. Deštrukciu vo výtvarnom umení neponímame ako nedôstojné a neprimerané narábanie s daným materiálom, či predmetom, ale ako tvorivý princíp. Okrem trhania, rezania, rýpania, krčenia, môže byť tvorivým prístupom narábania s papierom chápané aj perforovanie. Deravenie a vytváranie trhlín povýšila na svoj umelecký prejav **Dominique de Beirová (1964)**,

Francúzsko, ktorá realizuje inštalácie tvorené veľkoformátovými prederavenými papierovými blokmi. Umiestňuje ich v miestnostiach tak, aby cez jednotlivé diery, škáry a trhliny prechádzali svetelné lúče. Perforovaním, avšak spôsobom vypaľovania sa zaoberá **Donna Ruffová, USA**. Do papierových hárkov vypaľuje vedľa seba drobné a jemné otvory. Komponuje ich tak, aby vo výslednej fáze ostali v podložke určité detailné obrazce, akási expresívna papierová „čipka“. S novinovým papierom pracuje obdobným spôsobom, avšak jednotlivé vzory viackrát reprodukuje, čím sa na jej papieroch objavujú pravidelné vzory, akoby prevzaté z mešít, chrámov a synagóg.

3.1.6 Papier a textil

Papier bol v priamej nadväznosti s textilom až do polovici 19. storočia- staré handry boli prakticky jedinou surovinou k jeho výrobe. Spája ich spolu skutočnosť, že v oboch prípadoch ide o produkty tvorené vláknami. Prepájanie papiera a textilu vo výtvarnom umení nie je ničím výnimočné, obe tieto média sú zaradované do fiber art, ako umenia vlákna, akceptované a často krát prezentované na spoločných výstavných prehliadkach. Skutočnosť, že základnou stavebnou jednotkou u oboch prípadoch je vlákno, viedlo umelcov k myšlienkam, či je možné narábať s nimi a spracúvať ich rovnakým spôsobom. Na potlačenie textilu je síce potrebné väčšie a náročnejšie vybavenie, ale v súčasnosti ide o absolútne bežnú záležitosť. Kus látky môže teda rovnako dobre ako papier ukrývať určité informácie, posolstvo, záznam civilizácie. Omnoho ťažšie je prinútiť papier, aby prijal vlastnosti textilu. Pre výtvarníkov sa táto úloha stala výzvou, preto nie je až také nemožné nájsť na výtvarnej scéne umelcov, ktorý sa pokúšali spájať papier ihlou a niťou, prišívajú jednotlivé papierové kusy navzájom k sebe, vytvárajú odevy, hoci s vedomím, že budú určené iba na jedno použitie. Jednorazovými papierovými odevmi sa zaoberá anglická výtvarníčka **Susan Cuttsová, Veľká Británia**. Vytvára jemné a krehké papierové šaty a obuv pre baletné tanečnice, dobové korzetové róby, papierové lodičky. Spojenie papiera a odevu zaujalo aj dve slovenské autorky, **Adrianu Polákovu a Líviu Slížovu**.

Je jasné, že papierom nemožno v tomto prípade nahradiť textil. Ak pristúpili spomínané výtvarníčky k tvorbe „papierových odevov“, tak nie so snahou vytvoriť kus oblečenia, ale výnimočnú neobvyklú plastiku.

Ďalšou možnosťou ako pristupovať k pretransformovaniu papiera do roly textilu je formou stáčania a skrúcania. Postup, prostredníctvom ktorého vzniknú akési papierové špagátky, šnúry či povrázky, ďalej využiteľné a spracované technikou viazania, prepletania, háčkovania, pletenia. Tento originálny spôsob opätovného recyklovania odpadového papiera zaujal talianskeho umelca **Ivana Vitaliho (1952), Taliansko**. Ten počas svojho života túto techniku dotiahol až do dokonalosti. Z novinového papiera zhotovuje priadze rôznych hrúbok, farieb a dĺžok. Zmotáva ich do pravidelných guľovitých klobiek a so zhotovenými vláknami narába rovnakým spôsobom ako s vlnou- háčkuje a štrikuje z nich svetre, vesty, ponožky, vytvára veľké pletené inštalácie.

Paper art, umenie papiera sa v súčasnosti okrem bienále v Düren prezentuje na Medzinárodnom bienále papiera v Rijswijk v Holandsku, na Medzinárodnom trienále papiera vo švajčiarskom meste Charmey, na všetkých prehliadkach fiber art, umenia vlákna a väčšine podujatí vystavujúcich voľné textilné umenie, napríklad: Medzinárodné trienále tapisérie v poľskej Lodži, Medzinárodné trienále textilného umenia a umenia vlákna v Rige v Lotyšsku, Medzinárodné bienále fiber art v Číne. Veľmi často sa objavujú práce vytvorené z papiera aj na prehliadkach malých textilných foriem, textilnej miniatúry: Miniartextil v talianskom meste Como, Medzinárodné trienále textilnej miniatúry v Angers vo Francúzsku, X Small Formal International Contemporary art Exhibition v Barcelone (Španielsko), Medzinárodná výstava textilnej miniatúry v Ukrajine v meste Kherson, Trienále v Szombathely v Maďarsku, Trienále baltickej textilnej miniatúry v Gdyni v Poľsku.

3.2 Papier v kontexte českého a slovenského výtvarného umenia

V kontexte českého a slovenského výtvarného umenia je papier ako svojbytný výrazový materiál spájaný s tvorbou viacerých umelcov. Jedným z nich je aj **J.H. Kocman (1947)**, česky výtvarník, autor grafík, konceptov, ručných papierov a autorských kníh. Po období lyrických abstraktných kresieb, experimentálnych grafík, konceptuálnych básní a objektov sa začal od roku 1979 zaoberať autorským ručným papierom ako hlavným médiom svojej tvorby. Svoje papiere označuje pomenovaním „paper-re-making (termín je nepreložiteľná slovná hračka, z anglického papermaking- výroba papiera a remake- pretvoriť). Jednotlivé hárky prezentuje buď ako finálne diela, alebo z nich vytvára autorské „remaking“ knihy.¹ Ide o knihy, ktoré umelec natrhá a rozomelie, aby mohol následne na to, novovzniknuté ručné papiere zviazať do nového obalu a interpretovať ako autorské knihy- objekty. V roku 1998 založil a po celú dobu existencie viedol na Fakulte výtvarných umení VUT v Brne Ateliér papír a kniha. Hlavnou koncepciou ateliéru bolo využitie vlastností a potenciálu papiera a knihy ako priestoru pre voľnú umeleckú tvorbu, s presahmi (papierenského, knihárskeho, knižného) remesla do konceptuálneho umenia. V tejto koncepcii nemal ateliér obdobu prakticky v žiadnom európskom prostredí, avšak od akademického roku 2011/2012 existuje pôvodný ateliér v zúženej podobe Kabinetu papír a kniha.²

Prvou špeciálnou prezentáciou papiera ako umeleckého média v Českej republike bola výstava Paper art- umění papíru v Galérii v předsálí v Blansku v roku 1987, kde svoje práce, predovšetkým autorské papiere prezentovali spomínaný J.H. Kocman, Miloš Štejna (1947) a v tom čase mladý výtvarník Ján Činčera.³ **Ján Činčera (1960)** pracuje výhradne s vlastným ručným papierom, s papierovinou a miešaním farieb. Využíva papierenské a knihárske technológie. Dofarbenú papierovinu zachytáva na sitá, alebo leje na podlahu, aby následne zo vzniknutých hárkov

¹ HOROVÁ, A. a kol.: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění [Díl 1.], A-M*, Praha: Academia, 1995, s. 366.

² <http://kpk.ffa.vutbr.cz/> [27.5.2013 19:11 hod.]

³ *Papír a kniha, Prezentace prací studentů a hostů Ateliéru papír a kniha Fakulty výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně*. (katalóg k výstave), 2000.

vytvoril netradičné autorské knihy. Vrstvenie, prekladanie, rozkladanie a opätovné skladanie papiera chápe ako paralelu prírodných udalostí, v ktorých čerpá inšpiráciu.¹ V súčasnosti sa venuje predovšetkým obalovému dizajnu.

V roku 1988 v Prahe vzniklo združenie Papiriál, ktorého vedúce osobnosti Svätopluk Klímeš a Eduard Ovčáček sa vo svojej tvorbe dlhodobo venujú práci s papierom, autorským objektom i dialógu slovesného a výtvarného prejavu. **Svätopluka Klímeša (1944)** zaujal predovšetkým deštrukčný spôsob narábania s papierom formou pálenia. Bol fascinovaný zistením, že oheň má schopnosť meniť tvar i farbu papiera, preto sú jeho stopy a odtlačky vznikajúce živým ohňom, elektrickou spájkovačkou, pečiatkovou rozpálenou raznicou i bengálskym ohňom dominantou takmer všetkých jeho prác (maľby, kresby, ilustrácie, objekty, šperky).² V tvorbe **Eduarda Ovčáčka (1933)** nachádzame najmä práce tvorené z papierovej hmoty: ručné papiere so slepotlačou a kombinované maľbou, kolážové a maľované papierové odtlačky ľudských hláv a tiel.³

Za dôležitú autorku pracujúcu s papierom sa považuje aj, už zosnulá **Eva Kmentová (1928-1980)**. Táto významná česká sochárka, radená medzi najznámejšie osobnosti českého výtvarného umenia 60. rokov pracovala najmä so sadrou, do ktorej odlievala časti svojho tela, pery, prsty, dlane, ramená, chodidlá i celú figúru. Dokázala i do hmoty vložiť zvláštnu nehmotnosť. Od roku 1974 však s dôvodu ochorenia musela upustiť od ťažkého sochárskeho materiálu. Namiesto hlíny a sadry začala pracovať s papierom a vlnitou lepenkou, ktoré však interpretovala sochársky. Krájaním, strihaním, krčením, vrstvením, vytvárala priestorové objekty a reliéfy, niekedy kombinované s kresbou, farbou i tlačiarenskou čiernou. Išlo o objekty v podobe papierových kvetín, štrbín, stĺpov, kociek. Táto výtvarníčka rôznou manipuláciou s papierom docielila, že je možné v jej objektoch čítať ako v knihách.⁴ Podobné využitie vrstvenia

¹ HOROVÁ, A. a kol.: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění [Díl 1.], A-M*, Praha: Academia, 1995, s. 120.

² tamže, s. 353.

³ HOROVÁ, A. a kol.: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění [Díl 2.], N-Ž*, Praha: Academia, 1995, s. 594.

⁴ Redakcia príspevkov: CHALUPECKÝ, J., ŠETÍK, J., ZOUBKOVÁ, P.: *Eva Kmentová: in memoriam* (sborník k počtě sochařky). Praha: Jazzová sekce, 1982. s. 3-5.

ako u Kmetovej, najmä však uhľového a hodvábneho papiera nachádzame aj v prácach významnej českej umelkyne **Adrieny Šimotovej (1926)**. Šimotová prežila vo svojom osobnom živote dve veľké straty a s týmito životnými ťažkosťami sa vyrovnávala prostredníctvom svojej tvorby. Utrpenie a vnútornú bolesť vnášala do svojich diel, ktoré prestupuje hlboký záujem o človeka, sieť vzťahov, identita. Vo svojich prácach sa neustále vzťahuje k ľudskému telu, smeruje však do jeho vnútra a nie do telesnej schránky. V 80. rokoch sa jej hlavným médiom stal papier, predovšetkým pauzák, biely japonský ručný a hodvábny papier. Tento materiál prostredníctvom širokej škály mechanických zásahov, perforovaním, prerezávaním, krčením, trhaním, pretvárala na nástenné figurálne objekty. V polovici 90. rokov na základe prelínania motívov melanchólie, strachu, samoty a opustenia vytvárala papierové variácie, frotáže cez vrstvy jemného papiera a to nie len ľudského tela, ale aj bežných každodenných predmetov, s ktorými sú ľudia neustále v kontakte (dvere, okná, stôl, šálky, a podobne). Svoje modely obalila jemným papierom, ktorý krčila, ohýbala a dotykom svojich dlaní a prstov naň nanášala práškový pigment, ktorý sa najviac zachytával v telesných záhyboch.¹

Ďalšou českou umelkyňou narábajúcou s papierom je **Adéla Matasová (1940)**. Táto maliarka, sochárka, grafička, vysokoškolská profesorka prešla vo svojej tvorbe cez čiernobiele kresby, grafiky, monumentálne reliéfne plastiky z umelej živice, slepotlače s ceruzkovou dokresbou až k ľanovej papierovej hmote spracovanej do priestorovo riešených inštalácií. Od 70. rokov sa začala intenzívne venovať práci s papierovou hmotou, pričom papier sa stal pre ňu prostriedkom, cieľom však zostal spôsob sebvýjadrenia, pre ktorý našla podobu zastaveného pohybu.² Papierová masa a drevo často krát v jej monumentálnych inštaláciách stáli voči sebe v protiklade. Drevo predstavovalo ťarchu a pevnosť a z papieroviny vznikali ľahké a krehké prvky neurčitých tvarov.³

¹ ŠIMOTOVÁ, A.: *Hlava k listování*. Praha: GemaArt, 1997.

² HOROVÁ, A. a kol.: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění [Díl 1.], A-M*, Praha: Academia, 1995, s. 491.

³ KOTÍKOVÁ, CH., MACHALICKÝ, J., FIALA, J.: *Adéla Matasová*. Gallery, 2008.

Významnou aktivitou rozvíjajúcou umenie papiera na českej výtvarnej scéne sa od roku 1996 stalo medzinárodné tvorivé sympóziu Papír, ktoré organizovala textilná výtvarníčka Blanka Růžičková ako členka TT klubu výtvarných umelcov v spolupráci s papierňou v Předkážteři. V niekoľkých ročníkoch sa tu schádzali poprední predstavitelia umenia papiera i autorskej knihy spolu so študentmi umeleckých odborov, vrátane zahraničných hostí. Táto výtvarníčka iniciovala aj vznik študentskej výstavy Fenomén kniha na Masarykovej univerzite v Brne.¹

Na Slovensku sa papieru v rámci čiastkových programových úsilí venujú taktiež viacerí výtvarníci. Maliar a pedagóg **Vladimír Popovič (1939)** je považovaný za vôbec prvého slovenského výtvarníka, ktorý vo svojich prácach začal využívať papier. Bolo to už v 60. rokoch, kedy sa pre neho stal papier rovnocenným tvorivým materiálom. Vytvoril z neho na princípe asambláže cyklus Lodičky- detské papierové skladačky nalepoval na plochu obrazu. Neskôr pracoval technikou muchláže (krkváže), kedy na obraz upevňoval kusy pokrkvaneého hodvábného papiera, ktorý bol zväčša pozostatkom autorových akcií, neverejných súkromných happeningov.²

Ľubomíra Blechu (1933-2009) poznáme ako legendárnu osobnosť československej sklárskej tradície 20. storočia. Jeho významné dielo tvorí neobyčajne široké spektrum výtvarných druhov a disciplín siahajúcich od sklenenej plastiky, objektu, šperku, cez kresbu, grafiku, koláž až k expresívnym figuratívnym papierovým objektom z 90. rokov. Osobná tragédia preťala oblúk jeho tvorby na pomerne dlhý čas, ktorý dozrel v roku 1991 do novej tvorivej polohy, autor začal pracovať s papierovou masou. Z tohto materiálu vznikli cykly papierových koláží figuratívnej orientácie. Osobitne výrazné sú abstrahované hlavy kombinované so sieťou nití, myšlienok, ktoré sa naliehavo vynárajú pri hľadaní zmyslu ľudského bytia.³

¹ HORÁČEK, R.: Kniha jako výtvarné vyjádření. In *Fenomén kniha*. Brno : Masaryková univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy, 2008, s. 37–39.

² GERŽOVÁ, J.: *Slovník světového a slovenského výtvarného umenia druhej polovici 20. storočia*. Bratislava: PROFIL, 1999, s. 273.

³ VRBANOVÁ, A.: *Ľubomír Blecha, Bilancia*. (katalóg k výstave august- september 1993). Banská Bystrica: Štátna galéria v Banskej Bystrici, 1993.

Peter Kalmus (1953) sa téme čistého papiera venoval v cykle Partitúry- básne (1983-1995), ktoré vznikajú na základe paradoxu „písanie bez slov“. Pomocou širokej škály zásahov, rýpaním, rezaním, vytrhávaním, lepením, expresívne deštruuje telo papiera. Väčšina slovenských autorov pracuje s papierom ako s geometrickým objektom, ktorý v kontexte ich tvorby nesie rozličné konotácie. Výrazne prispel do problematiky umenia papiera aj **Karol Pichler (1957)**, ktorý využíval tento materiál v niekoľkých inštaláciách. Prísne geometrickú kompozíciu papierových objektov deštruktívnymi zásahmi porušil v ranom cykle Pontus (More) z rokov 1988-1989. V ďalšej z jeho inštalácií In virtus tue (1994-1995) pracoval s drobnými papierovými objektmi, ktorých formu si privlastnil z bežne predávaných osviežovačov vzduchu. K papieru ako k výtvarnému médiu sa viažu začiatky tvorby aj slovenskej výtvarníčky **Emöke Vargovej (1965)**. Jej rané diela sú prepojené s výrobou autorského ručného papiera. Neskôr realizovala konštruované papierové objekty vytvárané pomocou zložitého princípu skladania, strihania a lepenia.¹

V 90. rokoch sa v Ružomberku organizovalo Medzinárodné sympóziu papiera. Od jeho posledného ročníka v roku 2003 sa autori, ktorí sa sympózia pravidelne zúčastňovali prezentujú so svojimi prácami predovšetkým na výstave textilnej miniatúry, ktorá sa každoročne uskutočňuje v Bratislave a na Trienále textilu, ktoré sa v roku 2006 rozhodla zorganizovať skupina slovenských výtvarníkov, združených v textilnom ateliéri Artex. Medzi autorov, ktorí sa týchto podujatí pravidelne zúčastňujú patrí umelec a pedagóg **Miroslav Brooš (1952)**. Jeho bohatá tvorba je rovnako ako s papierom pevne zviazaná aj s textilom. S umením papiera sa spájajú najmä jeho cykly Plody papiera a Rozrezané- otvorené, v ktorých pracuje princípom postupného vrstvenia a nabaľovania rôznych druhov odpadového papiera a textílií na seba. Výsledné objekty v podobe gulí, valcov, kužeľov rozrezáva a odhaľuje ich vnútorné jadro.² Ďalším autorom je **Jozef Bajus (1958)**, textilný výtvarník, ktorý sleduje v práci s papierom skôr jeho formálne a vizuálne vlastnosti. Využíva strihaný papierový materiál, najmä v geometrizujúcich kolážach

¹ GERŽOVÁ, J.: *Slovník svetového a slovenského výtvarného umenia druhej polovici 20. storočia*. Bratislava: PROFIL, 1999, s. 273.

² BROOŠ, M.: *Mirobroošonline*, Liptovský Mikuláš: Spoločnosť Kolomana Sokola, 2008.

a objektoch.³ V posledných rokoch bol zaujatí najmä možnosťou recyklácie starých kníh. Jednotlivé stránky skladal do pravidelných rytmických útvarov, perforoval alebo rozstrihával.

³ GERŽOVÁ, J.: *Slovník svetového a slovenského výtvarného umenia druhej polovici 20. storočia*. Bratislava: PROFIL, 1999, s. 273.

4 PAPIER A ŠPERK

Ak z niečích úst počujeme vysloviť slovo šperk, automaticky sa nám v hlave utvorí predstava predmetu, ktorý má pre nás vysokú hodnotu. Hodnotu vyjadrenú buď číslicami, alebo osobnými prežitkami, spomienkami, pocitmi, s ktorými je daný predmet neodmysliteľne spätý. Tou predstavou môže byť snubný prsteň, zlatý prívesok od mamy, brošňa od kamarátky, či diamantový náhrdelník, ktorý sme prednedávnom videli v časopise v článku „Najdrahšie klenoty sveta“. Spája sa nám predovšetkým so zlatom, striebrom, drahými kameňmi, s leskom a ligotom. S prívlastkami vzácny, drahý, cenný, hodnotný, či dokonca prepychový. Ani jedno z týchto slov by sme však s papierom nezlúčili. Papier je totiž pre väčšinu populácie spojený skôr s opozitami predchádzajúcich uvedených slov. Bežný, lacný, všedný, dostupný. Na umení je však krásne to, že dokáže utvoriť klenot aj z odpadu.

Prvá, ktorá papier a šperk spojila do vzájomnej súhry bola holandská šperkárka **Nel Linssenová (1935)**. Autorka, ktorej raná tvorba sa viaže najmä k textilu, vytvorila svoje prvé papierové šperky už v roku 1986 a princípu narábania s papierom, ktorý si vtedy zvolila ostala verná až dodnes. Pracuje so špeciálnym tvrdeným papierom a to spôsobom pravidelného rytmického skladania, rezania a postupného vrstvenia. Základnou formou, z ktorej pri tvorbe šperkov vychádza je kruh, z čoho vyplýva skutočnosť, že tvorí predovšetkým náhrdelníky a náramky. Sama tvrdí, že inšpiráciu k tvorbe čerpá najmä zo štruktúr a rytmu nachádzajúcich sa v botanickom svete.¹

Vrstvenie, ako jeden z mnohých spôsobov tvorivého manipulovania s papierom sa rovnako dobre ako pri tvorbe skulptúr, inštalácií, či objektov uplatňuje aj pri šperku. So skutočnosťou, že navrstvením plochy dôjde k rozvinutiu tvaru a k vytvoreniu trojrozmerného predmetu pracuje vo svojich šperkoch **Janna Syvänojová (1960), Fínsko**. Šperky tvorí princípom precízneho obtáčania jemných odrezkov odpadového papiera okolo oceľového drôtu. Z tenkých a krehkých lístkov sa postupným

¹ http://www.nellinssen.nl/about_my_artwork_nel_linssen.html [1.4.2013 1:44 hod.]

navrstvením stáva pevný a silný materiál. Zberovému papieru, starým telefónnym zoznamom, novinám a časopisom, ktorých pôvodne určenie a funkcie sa dávno vytratili, dáva vo svojich šperkoch druhú šancu. Tie sa jej odvdáčajú pravidelnými grafickými vzormi, ktorými zdobia výsledné šperky. Jednotlivé slová, písmená, pozostatky z tlače vytvárajú na jej výtvoroch akúsi pravidelnú kresbu.

Šperky podobného charakteru nachádzame aj v galérii japonského klenotníka **Michihira Sata (1961)**. Sato tvorí podobným princípom vrstvenia, stáčania a orezávania jemných papierových lupeňov. Avšak tvarovo jeho šperky odkazujú na krehké rastlinné útvary- púčiky, stonky, plody, tobolky. Príbuznosť s prírodným rastlinným svetom je zdôraznená aj farebnosťou, odpadový papier, ako základný materiál každého šperku upravuje náterom syntetického japonského laku, ktorý jednotlivé lístky sfarbuje do jemných okrových a zemitých tónov.

Spoločné znaky tvorby, tento krát však týkajúce sa recyklácie starých kníh nachádzame aj u dvoch mladých výtvarníčok, **Flóri Vágiovej (1978)**, **Maďarsko**, a **Shiri Avdovej, Izrael**. I keď sa ich šperky na prvý pohľad podstatne líšia, obe pracujú s rozpílenými knižnými blokmi, ktoré originálnym spôsobom dotvárajú. Maďarská šperkárka, rozrezáva knihy priečne cez väzbu tak, že spojenie jednotlivých stránok zostáva neporušené. Listy knihy následne na to stáča, farbí akrylovými farbami, vystavuje pôsobeniu ohňa, čím výrazne mení ich povrch a sfarbenie. Expresívne pôsobiace šperky pripomínajú morské živočíchy, rastliny, huby, či lišajníky. Autorka na ne odkazuje nie len ich tvarom a farbou, nevyhýbajúc sa sýtim tyrkysovým, červeným a ružovým odtieňom, ale aj jednotlivými názvami šperkov (Deep blue seanemone, Rose seanemone- Tmavomodrá sasanka, Ružová sasanka). Veľkú časť galérie tejto autorky tvoria práce z tropického dreva, ktorý taktiež rozpiluje, opracúva a farbí výraznými pigmentami.

Shiri Avdová pracuje s rozrezanými starými knihami v cykle **The Mechanism of Reading (Mechanizmus čítania)** a **Perhaps It Never Happened (Možno sa to nikdy nestalo)**. V prvom spomínanom cykle jednotlivé knižné výrezy kombinuje so striebrom a mosadzou, vynikať necháva najmä základný znak knihy- listovanie. V druhom cykle pracuje

s presnými, dôkladne napílenými knižnými plátmi. Staré encyklopédie, atlasy, cestopisy a rozprávkové knižky jej neslúžia len ako zdroj inšpirácie, ale aj ako surovina sama o sebe. Do plátov vyrezáva jemné a detailné vzory, ktoré v kombinácii so starým zožltnutým papierom pôsobia ako čipky.

Recykláciu a vrstvenie ďalej nachádzame u **Camille Praschovej (1967), Dánsko**, ktorá objavila potenciál v papierových cenovkách a aj u **Kiwon Wangovej (1962), Severná Kórea**, ktorá vo svojich šperkoch zaujímavým spôsobom kombinuje vzácny a drahý materiál v podobe perál s bežným a odpadovým v podobe novinového papiera.

Mnoho šperkárov sa skôr než k tvorbe s priemyselne vyrobeného papiera prikláňa k ručnému. Ručný papier má výrazne odlišné vlastnosti a charakter, líši sa svojou nepravidelnosťou v okrajoch i v smere vlákien. Na základe toho pôsobia šperky z ručného papiera subtílne, krehko, mäkko, hebko. **Kaoru Nakanová (1946), Japonsko** pracuje výlučne s japonským ručným papierom- washi. Jej proces tvorby zahŕňa impregnovanie špeciálnym prírodným lepidlom, ručné valcovanie i sušenie. Každý list papiera, ktorý pod jej rukami prejde takýmto procesom je nie len chránený proti vlhkosti, ale aj pružný a ohybný. Tvarovaním a postupným vrstvením od najtenších listov po najhrubšie, vytvára na svojich šperkoch nádherné textúrované povrchy, ktoré splývajú s organickými tvarmi a tvoria unikátne formy.¹ Základným stavebným materiálom je washi, dopĺňa ho však aj o zlaté a strieborné plátky a náter červeného a čierneho japonského laku.

Po japonských tradíciách, ktoré vo svojich prácach interpretuje v originálnej súčasnej forme siaha **Kazumi Naganová (1946), Japonsko**. Jej tvorba je do veľkej miery ovplyvnená tradičnou japonskou maliarskou technikou Nihonga, ktorú študovala a venovala sa jej počas univerzitných rokov. Farby Naganová využíva tak ako v maľbe, ale techniky na dosiahnutie želaného efektu sú podstatne odlišné. Na vytvorenie rozdielných farebných a textúrovaných vzorov používa splietanie rôznych vlákien: zlatých, strieborných, hodvábnych, nylonových, najmä však

¹ <http://www.kehoe.com.au/artists/nakano-kaoru/> [29.3.2013 12:36 hod.]

„priadze“ z ručného papiera.¹ Možno aj na základe jej špecifickej autorskej techniky pôsobia jej šperky neobyčajne mäkko, poddajne, pružne, príťažlivo a atraktívne na dotyk.

S tradičným ručným papierom, tento krát kórejským, vyrábaným z vnútornej kôry morušovníka, nesúcim názov hanji pracuje **Myung Ursová (1960), Severná Kórea**. Do svojich šperkoch vkladá rodnú kórejskú kultúru, využívajúc pri tom materiály, techniky a činnosti, ktoré si počas života v tejto krajine osvojila. Fascinovaná kaligrafiou recykluje staré kórejské knihy a dopĺňa ich o ručne šité textilné aplikácie.² Konštrukciu šperkov však vždy vytvára z kovu, predovšetkým striebra. **Kiff Slemmonsová (1944), USA** sa tvorbe šperkov z ručného papiera venovala posledných desať rokov. Je to obdobie, kedy spolupracovala s remeselníkmi z Arte Papel pôsobiacich v Oaxace v Mexiku. S ich pomocou vytvárala zaujímavé šperky technikou skladania, rezania, valcovania, stáčania, dierovania a tvarovania papierovej buničiny, pričom všetok materiál použitý pri tvorbe bol vyprodukovaný remeselníkmi (ručné papiere, rastlinné farbivá, kaktusová šťava spracovaná na prírodné lepidlo a podobne). Slemmonsová začala pri vytváraní konkrétnych kusov so základnými tvarmi, ktoré opakovala, rekombinovala, zväčšovala, zmenšovala a tieto prvky znovu uvádzala do kontextu v nespočetných variáciách. Výsledkom je kolekcia vysoko skulpturálnych šperkov pod názvom Huesos, (po špan. kosti).³

Ručný papier spracovaný ako jemný, krehký a nežný materiál nachádzame u dvoch autorkách, oboch pochádzajúcich z Írska. **Sabrina Meynsová** a **Shimara Carlowová (1979)** sa pokúšajú prepájať jemnosť ručného papiera s tuhosťou a stabilitou striebra s cieľom vytvoriť veľmi subtílné a ženské šperky inšpirované rastlinným motívom. Ručný papier im v tomto ohľade výborne slúži k zhotoveniu jemných okvetných lístkov, semienok, toboliek.

Posledných dvoch šperkárov, ktorých v kapitole spomeniem, sú autori, ktorí sa vo svojej tvorbe neuspokojili len s čistým bielym papierom, práve naopak, ďalej ho spracúvajú, rôznymi zásahmi v podobe

¹ http://www.alternatives.it/gallery/slide_designer/Nagano.html [29.3.2013 17:23 hod.]

² <http://www.velvetdavinci.com/show.php?sid=143> [29.3.2013 16:57 hod.]

³ http://siennagallery.com/exhibition_slemmons.php [31.3.2013 19:22 hod.]

farbenia, lakovania, opaľovania. Technikami ktorými menia pôvodný charakter materiálu. **Attai Chen (1979)- Izrael** vo svojich novších šperkárskych prácach, patriacich do kolekcie pod názvom Spájanie častí, pracuje s jemnými papierovými útržkami, ktoré navzájom spája lepidlom a inými spojivami ako je napríklad sadra a farbí farebnými pigmentmi. Výsledkom sú husté, kompaktné, mohutné, prevažne trojrozmerné brošne. **Hanna Liljenbergová (1982)- Švédsko** komponuje vedľa seba malé nastrihané a poskladané papierové mnohouholníky, opatrené náterom farby a laku, čím sa pôvodný materiál z ktorého sú šperky vytvorené len ťažko dá identifikovať. Inšpiráciou sú pre ňu lišajníky a morské kôrovce, ktoré transformuje do abstraktných papierových rastlín, ktoré lemujú telo nositeľa.¹

¹ <http://www.hannaliljenberg.se/> [31.3.2013 20:14 hod.]

5 PAPIER A JA

Čo je papier, aký je jeho potenciál, aké so sebou prináša možnosti spracovania, aké sú jeho vlastnosti a miesto vo výtvarnom umení. Tieto oblasti som podrobne rozpracovala v predchádzajúcich kapitolách. Myslím si však, že v tejto kapitole sa naskytá ideálny priestor na polozenie si otázky: „Prečo práve papier?“

Ak si autor zvolí tak konkrétnu tému, tému, ktorá nezodpovedá žiadnemu abstraktnému pojmu, práve naopak, ktorá po vyslovení a počutí vyvoláva automaticky u ľudí jasné predstavy, tému, ktorá v skutočnosti vyjadruje určitý materiál, je samozrejmé, že sa sám seba začne pýtať, prečo ho natoľko zaujal, že sa mu chce venovať v celej práci.

Dlhé obdobie som si myslela, že moje nadšenie pre materiál, o ktorom pojednávam rovnako ako v teoretickej, tak aj v praktickej časti diplomovej práce vzniklo vo chvíli, keď som vytvorila svoj prvý ručný papier. Bolo to v prvý semester na vysokej škole a od tohto dňa sa k papieru neustále vo svojej tvorbe vraciam. Očarila ma možnosť oživiť akýkoľvek zdrap, ktorý dávno stratil svoju hodnotu a ocitol sa na dne smetného koša, jednoduchým roztrhaním, rozmočením a rozomletím. Nadšene som preto rozvlákňovala staré noviny, časopisy, letáky, zošity, s myšlienkou, že objavením tohto spôsobu spracovania si ma papier najviac získal. Avšak, časom som si uvedomila skutočnosť, že moje zanietenie preň sa objavilo už v rannom detskom veku. V dobe, kedy som nemala najmenšie tušenie o tom, že papier sa dá rozmixovať a to napríklad aj maminým ponorným mixérom. Deklaruje to moje nadšenie a obdivovanie akéhokoľvek papierového výrobku od lesklých farebných časopisov, cez prázdne čisté zošity a zápisníky, až po knihy rôznych veľkostí, hrúbok, vôní. Práve tie sa pre mňa stali fascinujúce, mohlo sa v nich totiž zoskupiť niekoľko rôznych vlastností papiera a navyše som nimi v detstve bola obklopená.

Moja matka pracovala v období, keď som navštevovala prvý stupeň základnej školy v miestnej knižnici. Takmer každý deň po vyučovaní som tam trávila pár hodín. Spoločnosť mi robilo množstvo autorov, príbehov, obrázkov. Dnes sa však nedokážem rozpamätať a spomenúť si ani na

jediný príbeh či rozprávku, ktorú by jedna z tých kníh ukrývala a kvôli ktorej by som sa k nej často vracala. Nezaujímalo ma čo sa v tých „hranloch“ starostlivo poukladaných v policiach nachádza, aké slová, vety, texty, významy, obsahy tam nájdem. Takto laxne a nedbalo som sa stavala k výtvorom najvýznamnejších literárnych osobností. Nehltala som jednotlivé deje a obsahy, avšak napriek tomu ma knihy veľmi zaujímali. Čítala som ich svojším spôsobom. Pri ich študovaní som nevyužívala len zrak, rovnocenný k nemu bol aj hmat či čuch, bola som totiž pohltená materiálom z ktorého boli knihy vyrobené. Jednotlivé stránky som si dotykom ruky zafixovala v pamäti, očami som ich preskúmala, nosom ovoňala. V dôsledku takýchto detailných analýz si dnes dokážem veľmi jasne spomenúť a podrobne opísať moju najobľúbenejšou knihu z knižnice. Nevieť však autora, ani názov, ten pre mňa nebol v tom čase zjavne dôležitý. Keď som mala sedem rokov objavila som ju v jednom z regálov, v poslednej spodnej polici. Vtedy som si nevedela vysvetliť, čím ma malá knižočka z oddelenia poézie tak zaujala, dnes už viem, že to bol práve papier a jeho spracovanie, ktorý spôsoboval, že bola tak výnimočná. Nenachádzali sa v nej žiadne farebné obrázky, len text, v podobe krátkych básni. Pre sedemročné dieťa nebola ničím zaujímavá. Avšak mňa si získala svojou mäkkou obálkou v jemnej okrovej farbe, v strede ktorej bol názov a meno autora vytvorené slepotlačou a jednotlivými listami, z hrubšieho, ale poddajného papiera smotanovej farby s jemnou štruktúrou. Bola prostá, jednoduchá a predsa som ju vždy, keď som do knižnice vošla musela chytiť do ruky a listovať v nej. Nečítala som text, predstavovala som si, že na tie stránky čosi kreslím a maľujem.

Rovnako ako knižnice boli pre mňa fascinujúce aj papiernictvá, na týchto miestach to totiž inak voňalo a bolo tam neobmedzené množstvo materiálu, vhodný k zrealizovaniu mojich detských nápadov. Bola som nadšená, keď som sa mohla nechať unášať stopou, ktorú na papieri zanechávala ceruzka, či pastelka. Pozorne som papier skúmala v novinách, časopisoch, knihách, zošitoch, ale aj v dokumentoch, ktoré na moje bádanie neboli určené. Čmárala som, trhala, strihala, skladala, krčila, lepila, tvorila i ničila.

Nadšenie pre tento materiál začalo v detstve, tým, že som objavila jeho ďalší potenciál, ktorý som dovtedy nevyskúšala v podobe rozvlákňovanie, som sa k nemu len opätovne vrátila. Získal si ma svojou schopnosťou byť tvárnou, nestálou, poddajnou hmotou, schopnosťou v niekoľkých minútach zmeniť nie len svoju podobu a skupenstvo z pevného na tekuté, ale aj funkciu a využitie. Výsledkom tejto fascinácie je dnes okrem teoretickej analýzy a rozboru papiera v oblasti umenia aj realizácia praktickej diplomovej práce.

5.1 Z plochy do priestoru

Za vznik svojej praktickej časti považujem obdobie z pred troch rokov, obdobie, ktoré by som výstižne charakterizovala ako očarenie, či skôr pohltenie recykláciou starého papiera. Konkrétne sa jej zrod viaže k prostým intuitívnym náhodným, miestami však až experimentálnym skúškam, so zameraním na manipuláciu s rozomletým odpadovým papierom. V tomto období som nadšene skúšala čerpanie papieroviny na vlastnoručne zhotovené sitá, farbenie vlákien práškovými pigmentmi na akvarelovom princípe, vytváranie papierových reliéfov spôsobom snímania povrchu štruktúrovanej podložky, aj stláčanie a žmolenie mokrej rozvláknenej hmoty v dlaniach. Mojou snahou bolo, čo najviac tento pre mňa vtedy ešte nepreskúmaný potenciál papiera tvorivo vyčerpať. Z početných možností narábania s rozomletým zberovým papierom som si vybrala jednu, ktorá ma oslovila na pomerne dlhú dobu. Zamerala som sa na tvorbu autorských ručných papierov. Tie sa pre mňa v tom čase stali synonymom otvoreného a slobodného priestoru, v ktorom som mohla zhmotniť svoje momentálne idey, zrealizovať svoje koncepty. V počiatkoch tohto tvorivého obdobia som vytvárala najmä čisté biele hárky. Ich postupným nahromadením vznikli akési prázdne knihy, bez zjavného, badateľného obsahu. Pre mňa však symbolizovali zošity, skicáre, bloky či zápisníčky, čakajúce na zásah v podobe kresbičiek a malieb, po ktorých som neustále v detstve túžila. V neskorších prácach sa pre mňa ručné papiere stali predovšetkým spovedníkom a strážcom mojich intímnych výpovedí. Do načretej papieroviny som vkladala rôzne

náčrty, zápisy, fotografie, výňatky z denníka, s cieľom ukryť do nich svoje tajomstvá. Od písania, kreslenia, maľovania, cez odtlačanie grafických hĺbkotlačových matric a vytváraní monotypií, až po vyšívanie, komponovanie a spájanie rôznych náhodných papierových útržkov ihlou a niťou. Tými najrôznejšími spôsobmi a technikami som sa pokúšala na vlastnoručne vytvorené papiere zaznamenať a uchovať si tie pre mňa najdôležitejšie udalosti, spomienky. Skutočnosť, že som mohla ovplyvniť nie len to aké výpovede na ne vložím, ale najmä to, akými vlastnosťami sa budú výsledné hárky vyznačovať, dlhodobo uspokojovala moju tvorivosť. Papier som v tom čase vnímala, ako podklad, ako perfektný nositeľ významov.

Žiadna technika, či spôsob narábania s materiálom však nedokáže naplňať potreby po poznaní a tvorivosti natrvalo. Ak autor vyčerpá jednu z polôh potenciálu média obráti sa k ďalšej, hľadá iné „podnecovače“ tvorivej aktivity. V snahe nestagnovať, práve naopak napredovať, rozširovať nie len svoje schopnosti, ale najmä využívať ďalšie možnosti spracovania papiera, som sa posunula od plochy smerom k priestoru a trojrozmernosti. Ako hlavnú úlohu som si stanovila odosobniť sa od tradičného ponímania papiera ako podkladu, či schránky určenej pre vkladanie a uchovávanie najrôznejších dát. Vyčlenila som z procesu svojej tvorby druhotné, sekundárne prostriedky v podobe čerpacích sít, podložiek rôznych štruktúr a upriamila svoju pozornosť výlučne len na hmotu a ruky, jediné nástroje, ktoré sa jej zmocňujú. Tento koncept sa stal východiskom pre realizáciu praktickej časti diplomovej práce. K výsledku náhodnej skúšky v podobe stisku rozomletej tvárnej papierovej hmoty v dlani som sa po troch rokoch opätovne vrátila, stal sa totiž impulzom k tomu, aby som sa tento krát zamerala na „papier mache“.

5.1.1 „Papier mache“

Ak by som mala tento cudzí pojem opísať vlastnými slovami, vysvetlenie by bolo nasledovné: jemná tekutá kašovitá hmota vznikajúca rozomletím natrhaných zmáčaných papierových vlákien. Rozptýlením tejto hmoty vo vode vzniká papierovina, suspenzia vlákien, ktoré sa

zozbierajú načieraním na sito a lisujú na ručné papiere. Ak sa však nepristúpi k rozvlákneniu vo vode a zachová sa jej hustá kašovitá konzistencia, stáva sa z nej tvárny materiál využívajúci sa pri modelovaní. Dokáže výborne prilahnúť k povrchu akéhokoľvek štruktúrovaného predmetu, opísať a zapamätať si jeho tvar. Práve preto sa najčastejšie vtláča do rôznych kovových, drevených, či sklenených foriem. Po vysušení a odparením poslednej kvapky vody je možné papierový odliatok z formy veľmi pohodlne vybrať. Výsledný predmet sa vyznačuje hneď niekoľkými pozitívnymi vlastnosťami: je pevný, zároveň ľahký, nerozbitný a vhodný k ďalšiemu opracovaniu v podobe maľovania, či lakovania. Jeho vlastnosti však do veľkej miery závisia od toho, aké ďalšie prídavky papierová kaša obsahuje. Najčastejšie sa do nej pridáva tekuté lepidlo, fermež, kaolín, škrob, ktoré plnia funkciu spojiva.

Ak autor pristúpi k tvorbe s papier mache buď využíva najrôznejšie formy, do ktorých hmotu vtláča, alebo si vystačí len s vlastnými rukami a narába s ňou približne rovnakých spôsobom ako s hlinou. Modeluje a tvaruje z nej objekty rôznych veľkostí a tvarov. Vo svojej práci som využívala obe možnosti. Ruky som chápala ako formy i ako nástroj, ktorému sa hmota podriaďuje. Preto sa stali popri papier mache druhým najdôležitejším prvkom, bez ktorého by diplomová práca nemohla vzniknúť. I keď je papieru venovaná celá práca, v jej praktickej časti, v autorskej výpovedi vyzdvihujem najmä ľudské ruky.

5.1.2 Ruky ako nástroj i forma

Ruka je spolu s okom podľa môjho názoru tým najdokonalejším nástrojom, ktorý môže človek vlastniť. Očami vidíme všetky krásy sveta, rukami sa tých krás môžeme dotknúť. Nechcem „filozofovať“ na tému na čo všetko nám ruky slúžia a čo by sme bez nich nedokázali urobiť. Takáto úvaha by bola bezpredmetná. Hodnotu vlastných rúk si vo väčšej, či menšej miere uvedomuje každý človek. Vo svojej práci upriamujem svoju pozornosť predovšetkým na bežné dennodenné zautomatizované úkony, ktoré rukami vykonávame, branie a dávanie. Podnetom zaoberať sa práve flexibilitou ľudskej ruky bol prostý stisk, voľné bezmyšlienkovité odobratie papierovej kaše dlaňou. Táto intuitívna haptická skúsenosť

s papierom a jej výsledok, zaujímavý a jedinečný miniatúrny objekt, na mňa zapôsobili natoľko, že som celú praktickú diplomovú prácu postavila na prostom odoberaní a stláčaní papierovej hmoty v rukách. Zohnutie prstov, ich usporiadanie, spojenie dlaní, akékoľvek preloženie rúk pri bežných činnostiach, ako napríklad umývanie si tváre, kedy hravo z rúk vytvoríme akúsi nádobu na nabratie vody, sa pre mňa stali fascinujúce a východiskové. Ruka ako mimoriadne inteligentný nástroj je na vykonávanie ktorejkoľvek činnosti dokonale prispôsobená, odoberáme, zachytávame, či ukrywame ňou rôznorodú hmotu. Mojim cieľom sa stalo tieto takmer neobmedzené možnosti usporiadania rúk čo najviac využiť. Zautomatizované, ľuďmi chápané ako samozrejme každodenné úkony ruky uchopiť, zaznamenať, zhmotniť, a to pomocou papier mache.

Prvé pokusy boli zamerané na stláčanie hmoty v dlani. Ruka bola v tomto prípade chápaná, ako nástroj, ktorým musí človek vynaložiť určitú silu, aby sa jej zmocnil. Neskôr som s ľudskými rukami pracovala ako s nádobami, špecifickými formami, do ktorých sa papierová kaša jednoducho liala.

Papier mache je hmota prispôsobivá a poddajná, ktorej nerobí problém snímať štruktúru akéhokoľvek povrchu. Dokázala by opísať každé miesto a detail dlane, jednotlivé záhyby, ryhy, odtlačky a individualitu ľudskej pokožky. Na to, aby si však daný objekt dokonale uchovala vo svojej pamäti, musí s ním byť dlhodobejšie v kontakte, presnejšie po dobu, kedy sa hmota celkom nevysuší a nestane sa pevnou. Avšak ruky nie sú ideálnymi formami, nie je možné, aby ich človek niekoľko dní držal v rovnakej polohe, kým hmota nestuhne. Mojou prioritou sa teda na dlhý tvorivý čas stalo hľadanie najvhodnejšieho spojiva. Prídavku, ktorý by potlačil v tomto prípade nevyhovujúcu vlastnosť papier mache, v podobe pomalého procesu schnutia. Zároveň však, aby nemal negatívny dopad na iné vlastnosti, ktorými sa papierová hmota vyznačuje. Predovšetkým týkajúce sa zachovania jej pevnosti a ľahkosti. Otvorene môžem povedať, že tejto úlohe, ktorú som si stanovila, zodpovedalo z celkového času venovanej diplomovej práci najväčšie percento.

Skúšala som rozmixovaný papier miešať s rôznymi prídavkami, nakoniec sa mi osvedčila biela sadra. Sadra zabezpečila, že papier mache

približne po pätnástich minútach v rukách stuhla. Opísala presný tvar „formy“, dostala sa do každej škárky ľudských rúk a všetky podstatné detaily si uchovala vo svojej pamäti. Každý stuhnutý papierovo sadrový odliatok, objekt špecifických biomorfných tvarov niesol so sebou navždy kus svojho autora, jeho identitu.

Tak ako je samotný človek neopakovateľný, rovnako jedinečné sú aj jeho ruky. Ich veľkosť, stisk, flexibilita, skutočnosť, že každý z nás má iné odlačky dlaní a prstov, iné usporiadanie rýh a čiar na pokožke, z nich robia jedinečné a originálne prostriedky záznamu osobnosti. Čaro výsledných odliatkov, ktoré som zrealizovala spočíva v tom, že navždy ostanú späté so svojim autorom, s jednou konkrétnou osobou. Metaforicky je ich možné chápať aj ako akési kľúče, ktoré zapadajú iba do tej jedinej zámky, do správnych rúk. Som však toho názoru, že ak by zrealizované odliatky ostali len statickými objektmi bez ďalšieho využitia, stratili by na svojej sile a výnimočnosti. Časom by sa vytratila ich neopakovateľná energia a zabudlo by sa aj na neobyčajné stopy identity. Najlepší spôsob, ako im dať ďalšiu funkciu a tým zvýšiť ich hodnotu som videla v možnosti ďalej ich spracovať do podoby šperku.

5.1.3 Z odliatkov šperk

Z množstva odliatkov zhotovených z papier mache som vybrala niekoľko kusov. Volila som také, ktoré som považovala za tvarovo najzaujímavejšie a v ktorých sa dokonalosť flexibility ľudskej ruky naplno prejavila. Avšak vo výbere sa objavili aj objekty, ku ktorým som mala blízky vzťah. Hoci som k nim ďalej pristupovala s konkrétnym cieľom vytvoriť šperk, mojou snahou bolo predovšetkým neporušiť vzniknutý tvar, zachovať všetky záhyby, krivky, oblíny, ryhy. Zasiahnuť do nich len minimálnym spôsobom, ale takým, aby sa stali nositeľnými v podobe prívesku, brošne, či náramku. Aby prijali funkciu šperku a plnili ju stopercentne. Skôr než som však zvolila ich konečné poslanie, podrobne som ich skúmala, prezerala z jednotlivých strán. Pravidlá a požiadavky, ktoré som si stanovila týkajúce sa primeraného spracovania a zasiahnutia som chcela naplniť.

Najväčší počet z výsledných šperkov tvoria prívesky. Pri povýšení objektu práve na tento druh šperku som sa rozhodla pre zásah v podobe vyvrtania drobného otvoru, s cieľom prevliecť cezeň jemnú textilnú stuhu. Pre jej ľahšie kĺzanie som vyvrtaný otvor v priemere 2 mm začisťovala kovovou rúrkou. Okrem papiera, ako základného materiálu a sekundárneho, sadry, prijali teda objekty ďalší materiál, ktorý zvýšil ich funkčnú hodnotu a zabezpečoval plnenie úlohy šperku- kov. Ten vo výsledných náhrdelníkoch, náramkoch, brošniach plní funkciu už spomínanej spevňovacej rúrky, vytvorenej prostým stočením kúska vyvalcovaného pliešku, alebo ihlice, či iného drobného kovového komponentu. Pri tvorbe som využívala tri druhy kovov: meď, mosadz, hliník. Naskytalo sa mi hneď niekoľko dôvodov, prečo som volila práve tento výber. Tým najhlavnejším je pre mňa silná, i keď nepriama spojitosť s papierom. Meď, mosadz a hliník sa v spoločnosti nepovažujú za výnimočne cenné a hodnotné materiály k výrobe šperkov. Rozhodne sa nepokladajú za také vzácne, akými sú zlato a striebro. Myslím si však, že tieto drahé kovy hravo nahradia a odhalením ich ďalšieho potenciálu autora očaria mnohými možnosťami. Využívala som ich, pretože som im rovnako ako papieru, či výsledným papierovo sadrovým odliatkom chcela dať ďalšiu šancu na novú existenciu. Kovy v podobe plieškov som pri tvorbe šperkov, rovnako ako v prípade papiera opätovne recyklovala. V minulosti boli napríklad strešnými krytinami (hliník), parapetnou doskou (meď), či iným prvkom v stavebníctve (mosadz). Predtým, než som sa rozhodla dať im šancu v šperkoch, využila som ich aj ako grafické hĺbkotlačové matrice. Po ich vyčerpaní čiastočne zmenili svoje vlastnosti i charakter. Stratili svoju pôvodnú hrúbku a pevnosť, avšak nadobudli väčšiu ohybnosť, vlastnosť, ktorá sa mi perfektne hodila práve pri realizovaní šperkov. Vo svojej tvorbe sa významným podielom dotýkam témy recyklácie. Približne tri štvrtiny použitého materiálu boli opätovne zrecyklované. Týka sa to papiera, kovových komponentov aj textilného vlákna, ktoré som rozpáraním vyňala zo starej časom opotrebovanej textílie, v minulosti využívanej ako záves a využila k zaveseniu príveskov. Jediné nezrecyklované prvky, ktoré sa na výsledných šperkoch nachádzajú sú kovové komponenty v podobe ihlíc a háčikov, ktoré som vsádzala ešte

do tekutej tvárnej hmoty a ponechávala vo forme vytuhnúť. Boli vytvorené zo zakúpeného medeného, mosadzného či postriebného drôtu. V niektorých príveskoch plnil aj funkciu vlákna, na ktorom objekt visel. K takýmto účelom som využila drôt hrúbky 1 mm.

5.1.4 „Odo mňa, tebe“

Výsledná kolekcia nesie názov „Odo mňa, tebe“. Tieto slová vyjadrujú vzťah a vzájomný kontakt medzi dvomi osobami. Objekty, ktoré vznikli odoberaním, tvarovaním, či odlievaním papier mache hmoty sa v tejto kolekcii stali klenotmi, osobitou súčasťou nositeľa, konkrétneho človeka, pre ktorého majú viac než len dekoračnú a ozdobnú hodnotu. Mojim prvotným cieľom nebolo v skutočnosti vytvoriť šperky, táto možnosť sa však pre mňa stala mimoriadne prijateľnou. Avšak nesnažila som sa realizovať šperky v podobe, či zmysle, v akom sú bežne chápané v spoločnosti, ako estetické kúsky, doplnky, ozdoby nášho zovňajšku. Mojim zámerom bolo vyzdvihnúť ich osobitú energiu, ktorou sú nabité, poukázať na ich intímnu, citovú, prežitkovú, spomienkovú hodnotu a na ich odkaz dvoch konkrétnych skutočných osôb. „Odo mňa, tebe“ má v sebe nakumulovanú spojitosť so mnou, s mojimi rodičmi, mojou sestrou, s priateľom. Týka sa ľudí pre mňa, ako autora najdôležitejších, bez ktorých by moja tvorivá činnosť bola veľmi oklieštená. Diplomová práca a ani výsledná kolekcia by bez nich nevznikla. Mojich najbližších som do tvorby šperkov zapojila buď priamo, alebo nepriamo, spolu so mnou buď tvorili, alebo sa len prizerali, boli darcami, alebo obdarovanými, brali do svojich rúk papier mache hmotu, alebo už výsledný šperk. Súčasne, robili aj viaceré vymenovaných úkonov.

Výsledné šperky sú vyformované papierovo sadrové objekty vytvorené predovšetkým mojimi rukami, avšak do tejto manipulácie s hmotou som rovnako tak zapojila aj mojich najbližších. Tí totiž počas môjho štúdia boli len pozorovateľmi, osobami, ktoré nazerali na tvorbu, ale priamo sa jej nezúčastňovali. Diplomovú prácu som chápala ako poslednú možnosť zoznámiť ich s procesom tvorby, rovnako tak aj s určitou technológiou, zapojiť ich do kreatívnej činnosti a ukázať im to, prečo je papier a jeho možnosť neustále rozomlievania pre mňa taká

fascinujúca. Chcela som, aby sa tohto materiálu dotkli svojim rukami, aby ich aspoň na malú chvíľku očaril, aby do hmoty vložili kus svojej osobnosti, svoju identitu, aby boli výsledné objekty s nimi navždy spojené.

Pre iného človeka má šperk z tejto kolekcie možno len estetickú hodnotu, pre mňa, pre moju rodinu, pre ľudí, ktorí boli prítomní pri tvorbe, ale aj pre tých ktorí boli len obdarovaní už výsledným kúskom je jeho estetická hodnota druhoradá. Podstatnou je náš blízky vzťah a náklonnosť jeden k druhému. Vzťah medzi darcom, napríklad mnou, ktorá som hmotu vlastnými rukami načrela a otláčila do nej svoje „identifikačné znaky“ a medzi Lenkou, mojou sestrou, ktorej som objekt jemným zásahom spracovaný do náhrdelníka darovala.

6 PAPIER DETSKÝMI OČAMI

V úvode predchádzajúcej kapitoly som sa spomienkami vracala do obdobia detstva, spomínala som na chvíľky, kedy sa u mňa začali prejavovať prvé príznaky očarenia papierom. Niekoľkými vetami som opísala vzťah, ktorý som k tomuto materiálu prechovávala práve v skorom rannom veku. V nasledujúcich podkapitolách sa však pokúsim zamyslieť sa nad otázkou: „...ako sa na papier, pre mňa fascinujúce médium pozerajú detské oči vo všeobecnosti?“ V zjednodušenom slova zmysle venujem tieto vety problematike využitia potenciálu papiera na hodinách výtvarnej výchovy. Opierať sa pri tom budem nie len o vlastné spomienky na mladšie školské časy, ale najmä o skúsenosti nadobudnuté na základe odučených hodín výtvarnej výchovy v rámci pedagogickej praxe.

Dieťa sa s papierom prvý krát zoznámi často krát ešte skôr než vôbec dovŕši jeden ročik. Tento náhodný kontakt je však spečatený objavením prvej možnosti jeho spracovania, a tým je prosté krčenie, žmolenie, trhanie. Táto jednoduchá manipulácia, pri ktorej si dieťa overuje, nakoľko sú vyvinuté jeho motorické spôsobilosti plne zaujme jeho pozornosť až dovedy, kým sa jeho fascinácia nepresunie na stopu. Stopu, ktorú vytvára akýkoľvek nástroj na podložke. Od tejto chvíle sa pre neho papier stáva predovšetkým podkladom, na ktorý môže slobodne čmárať čokoľvek, čo ho napadne. Zväčša ho vôbec nevníma, pohltené je len čiarami. Kresba je základným nástrojom zdokonaľovania motorických zručností, významných najmä pre neskoršie nadobudnutie schopností písania, avšak bez papiera by takýto nesmierne dôležitý proces pre vývoj dieťaťa zaručene prebiehal komplikovane alebo by jeho priebeh nebol vôbec možný. Táto skutočnosť deklaruje, že i v tejto oblasti, aj keď si to človek možno ani neuvedomuje je papier nenahraditeľným materiálom.

V mojej diplomovej práci som podala už veľmi veľké množstvo najrôznejších svedectiev o tom, že papier plní rolu napríklad aj nosiča, média, hmoty, schránky, spovedníka či strážcu. Tento krát však musím na základe predchádzajúcich viet vyjadriť názor, že papier je v tejto oblasti chápaný ako akýsi svedok. Je svedkom vzniku a rozvíjania detskej kreativity a tvorivosti. Je prítomný pri realizovaní prvých náhodných

bezmyšlienkovitých čmáraníc, svedkom prvého uchopenia ceruzky, prvého napísaného slova, prvého nakresleného panáčka, prvého vystrihnutého tvaru, nalepeného obrázku, vymaľovanej omaľovánky. Od spontánnych náhodných čiar až minimálne po ukončenie základnej školy je detská kreativita takmer neustále naviazaná na papier a jeho používanie. Veď podľa môjho názoru, by predmet výtvarná výchova na školách bez papiera ani nemohol plnohodnotne fungovať. Takmer všetky výtvarné činnosti sú nejakým spôsobom viazané na papier. Zväčša je chápaný ako druhotný materiál, ako podložka, priestor ktorý žiaci na základe zadanej témy zaplňajú kresbou, maľbou, grafikou. Občas síce funguje sám o sebe, kedy sa detská kreativita pretransformuje do koláže, asambláže, či papierového objektu. Presvedčila som sa však vlastnými skúsenosťami nadobudnutými v prostredí školy, že papier je neustále „zaškatuľkovaný“ vo funkcii podložky a len ťažko túto nálepku stráca. Rozhodne spomínanú skutočnosť neodsudzujem a nekritizujem. Byť podložkou a sprostredkovateľom významov je jeho základné poslanie, avšak to, na čom stojí celá moja diplomová práca, na odhaľovaní a využívaní potenciálu tohto fascinujúceho materiálu, by bolo podľa môjho názoru vhodné vnieť aj na hodiny výtvarnej výchovy. O to som sa sama pokúsila na základe vlastných odučených hodín, realizovaných počas prvej súvislej pedagogickej praxe v marci 2011 na Základnej umeleckej škole vo Zvolene.

6.1 Ručný papier vo výtvarnej výchove

Ešte pred tým, než som na prax nastúpila, som samozrejme premýšľala ako budú hodiny na ktorých budem v roly pani učiteľky prebiehať. Uvažovala som však predovšetkým nad tým, čo nové, originálne a zaujímavé si pre žiakov pripraviť. Mojim cieľom bolo nie len hodiny ozvláštniť neokukanými novátorskými nápismi, ale zároveň prezentovať žiakom techniky, či média, ktorými sa rozšíria ich obzory. Po ukončení prvého týždňa venovanému len počúvaniu, pozorovaniu a zoznamovaniu sa s jednotlivými triedami som sa aj na základe rozhovoru s cvičnou učiteľkou rozhodla pre ručný papier. O jeho

výnimočných vlastnostiach, možnostiach spracovania a potenciáli som sa už dávno presvedčila, tento krát som si však chcela overiť, ako budú na papier v tekutej podobe reagovať žiaci.

Zabezpečenie pomôcok a príprava ateliéru, potrebných k uskutočneniu mojich predstáv o vyučovacej hodine boli náročné, podarilo sa mi však so žiakmi zrealizovať počas dvoch týždňov dve úlohy zamerané na tvorbu papierov tradičným spôsobom načierania vlákien na sito. Cieľom a zmyslom oboch úloh, bolo v prvom rade predstaviť žiakom tento materiál z iného neobvyklého pohľadu. Z pohľadu, ktorý im doposiaľ nebol sprostredkovaný. Mojou snahou bolo iniciovať u žiakov vznik myšlienok týkajúcich sa hodnoty starého nepotrebného papiera, ktorý dennodenne v rôznych množstvách vyhadzujeme do smetného koša. Podnietiť ich k tvorbe nových krásnych predmetov a dielok. Úlohy boli pôvodcom popudu myšlienok vzťahujúcich sa k axiológii, ako náuky o hodnotách. Na hodinách sme so žiakmi diskutovali nie len o ekologických a environmentálnych témach, ale na základe ich ideí aj konali. Spoločne sme trhali, máčali a mixovali staré noviny, časopisy, letáky, kancelársky papierový odpad, dokonca aj papierové vreckovky, ktoré vždy po utretí rúk skončili na dne odpadkového koša, s jasným cieľom vytvoriť nové jedinečné hárky, určené na ďalšie použitie. Žiaci si osvojili nie len technologický postup výroby ručného papiera, ale prostredníctvom manipulácie s papierovou hmotou v podobe trhania, krčenia, žmolenia, drobenia a máčania rozvinuli svoje motorické spôsobilosti. Motoriku rovnako tak rozvíjali aj pri narábaní so sitom, pri zbieraní a zachytávaní papieroviny, pri jej vyklápaní na podložku.

Dnešná uponáhľaná doba neustále tlačí na človeka a zrýchľuje jeho tempo života. V dôsledku narastania tlaku a ustavičného naháňania času si človek nikdy nenechá utiecť príležitosť, ktorá mu ponúka možnosť zvládnuť potrebné úkony v kratšom časovom intervale. Na základe týchto negatívnych skutočností človek stráca postupne trpezlivosť, precíznosť a odhodlanosť. K práci pristupuje s cieľom rýchlo sa jej zbaviť a nie dôkladne ju splniť. Tieto vlastnosti sa rovnako tak prejavujú aj u súčasných detí a mládeže. Avšak nevyhnutnou podmienkou pri výrobe ručného papiera je pracovať trpezlivo, dôsledne, precízne, obozretne. Bez

týchto predpokladov nie je možné dosiahnuť pri tvorbe želaný výsledok. Ďalším dôležitým a významným cieľom mojich pripravených úloh bolo teda rozvíjať práve tieto spomínané, v súčasnosti u detí pomaly sa vytrácajúce vlastnosti.

Tvorbou ručného papiera som sa zaoberala so žiakmi druhého, piateho, šiesteho a siedmeho ročníka. Omnoho podstatnejší a vypovedajúcejší je však údaj vekový. Išlo o žiakov mladšieho školského veku, deti od 7 do 13 rokov. Zámerne som ich uprednostnila pred pubescentmi a stredoškólakmi, a to z toho dôvodu, že deti tohto obdobia sa vyznačujú analyticko-syntetickým vnímaním. S nadšením a zaujatím skúmajú rôzne časti a detaily predmetov, zaujímajú sa o ich princíp fungovania, rady s nimi manipulujú a tým ich lepšie spoznávajú. Tvorba ručných papierov ich o to viac očarila. Dochádza pri nej k zmene skupenstva, tvaru, k pretransformovaniu starého nepotrebného na nové opätovne využiteľné.

Hlavným zmyslom úloh síce bola tvorba autorských ručných papierov pomocou recyklovania odpadu a nevyužitelných papierenských výrobkov, avšak úlohy som sa snažila budovala tak, aby boli zamerané aj na ďalšiu výtvarnú techniku a činnosť.

6.1.1 „Akvarelky“

Cieľom úlohy pod metaforickým názvom Akvarelky, ktorú som realizovala so žiakmi druhého, piateho a siedmeho ročníka bolo nie len osvojenie si postupu výroby ručného papiera, ale taktiež ozrejenie si a pochopenie techniky akvarelu, ako techniky zapúšťania pigmentu do mokrého papiera. Potom čo si každý žiak samostatne vytvoril dva hárky papiera, pristúpili sme k ich farbeniu. Pričom pod slovným spojením farbenie papiera sme chápali proces sypania práškových pigmentov rôznych farebných odtieňov na mokré „splstené“ vlákna, na vodou nasatú papierovinu načerpanú na site alebo priame sypanie prášku do nádoby naplnenej vodou s rozvláknenu suspenziou. Pigmenty, v skutočnosti išlo o práškové farby na textil, rozohrali na vytvorených papieroch farebné divadlo. Žiaci spoločne pozorovali, k akým farebným reakciám dochádza, ako sa správajú jednotlivé farebné zrníčka po dopade na vlhkú alebo

vodou celkom nasatú papierovinu, ako ich papier prijíma a ako sa vpité farby prejavujú potom, čo sa prekryjú ďalšou papierovou vrstvou. Niektorí žiaci boli širokou paletou odtieňov a možnosťou jej slobodného využitia tak očarení, že sypali farby na papiere bez akéhokoľvek premyslenia a stratégie. Žiakom som síce pred touto aktivitou podala určité inštrukcie týkajúce procesu farbenia, avšak nechcela som im zadávať pravidlá typu: „...vyberte si len jeden pigment, sypte ho na podklad len jemne a zľahka a pod.“ Týmito pokynmi by možno vytvorili kvalitnejšie konečné práce, ale to nebolo mojim cieľom. Som toho názoru, že dieťa sa najviac naučí, keď bude samo skúšať a bádať, keď si samo overí možnosti a potenciál materiálu, keď zistí, čo si môže, či nemôže voči nemu dovoliť. Ponechala som žiakom voľnosť a neprotestovala som ani vtedy, keď na papier vysypali dokonca celé vrecúško pigmentu. Sami totiž zistili, či ich krok bol správny, alebo nesprávny. Na základe tejto skutočnosti sa rozhodli, ako ďalej pokračovať lepšou cestou, ktorá viedla k naplneniu ich predstáv.

Na ďalší týždeň, keď výsledné hárky vyschli sme v úlohe pokračovali. Tento krát sme nadviazali na farebné škvrny, vzniknuté práve zapúšťaním pigmentov. Spoločne sme si prezreli každý vytvorený papierový hárok, a to z oboch strán. Často krát sa totiž stalo, že strana, ktorou papier ležal na podložke pôsobila omnoho pôvabnejšie.

Žiakov som sa pokúšala iniciovať k tomu, aby na svojich, predovšetkým náhodných výtvoroch hľadali niečo viac než len škvrny, aby sa pokúšali asociovať jednotlivé tvary a farebné detaily a aby do nich primeraným spôsobom zasiahli. Každý žiak na základe svojej predstavivosti a obrazotvornosti dotvoril svoj výtvor podľa vlastnej fantázie. Využíval pri tom najmä farebné tuše, akvarelové a anilínové farby, tempery. Na základe môjho podnecovania sa žiaci pokúšali nevnímať výsledné papiere len ako podložky, na ktoré čosi domaľujú, ale ako otvorený priestor, v ktorom sa odohráva určitý príbeh. Ich výsledné dielka sa pod ich rukami zmenili na podmorský svet, nočnú oblohu, imaginárnu krajinu alebo dokonca na oslavu zaplnenú farebnými balónmi.

6.1.2 „Pamäťový vzorkovník“

Úlohu „Pamäťový vzorkovník“ som realizovala len s jednou triedou, so žiakmi šiesteho ročníka. Úloha začínala rovnakým spôsobom ako Akvarelky, osvojovanie si technologického procesu tradičného čerpania papieroviny na sito. Tento krát však v tvorbe ručných papierov nehrala farba žiadnu rolu. Hlavným výtvarným prostriedkom sa stala štruktúra a faktúra, povrch akýchkoľvek predmetov. Prostredníctvom tejto úlohy som chcela žiakom sprostredkovať a predstaviť neobyčajnú schopnosť ručného papiera a tým je jeho pamäť.

Týždeň pred realizovanou hodinou som žiakom prikázala, aby si počas celého týždňa veľmi dôkladne prezerali všetko vôkol seba, aby „to“ nie len pozorovali očami, ale aby sa toho najmä dotýkali svojimi rukami, aby končekmi prstov skúmali ich vlastnosti. Ich úlohou bolo priniesť si na ďalšiu hodinu niekoľko rôznych predmetov, ktoré ich počas týždňa najviac zaujali, ktoré mali podľa nich na dotyk najvýnimočnejší povrch. Čokoľvek štruktúrované, s výrazným reliéfom bolo vítane.

Potom čo každý žiak bezproblémovo zvládol vytvoriť dva hárky papiera, pristúpili sme k realizovaniu vzorkovníka. Spoločne sme si prezerali najskôr rôzne prinesené predmety, potom aj štruktúry a faktúry nachádzajúce sa v ateliéri. Následne na to žiaci sami skúšali ako v skutočnosti tá pamäť papiera funguje. Načerpanú papierovinu na site vyklápali na prinesené predmety, zväčša išlo o rôzne textilie najrôznejšieho charakteru, cez sieťoviny, jemné organzy a mušelínové látky, až po vrecovinu a menčester. Dievčatá zaujala najmä možnosť opísať rozmixovaným papierom tvar a vzor nachádzajúci sa na čipkách a stuhách. Nadšené boli aj príležitosťou „zamotať“ papierové vlákna spolu s textilnými v podobe chumáčikov jemných nití. Čo sa týka chlapcov, tí volili tvršie podložky, napríklad ratanové prestieranie, silným mechanickým zásahom zdeštruované drevené podložky, plastové vrúbkované rohože.

Výstupom tejto úlohy mal byť niekoľko „stránkový“ vzorkovník, na ktorom by si žiaci demonštrovali výnimočnú schopnosť papiera, schopnosť opísať akýkoľvek povrch podložky, s ktorou je dlhodobo v čo najbližšom kontakte. Avšak, nabúraním rozvrhu hodín výletom, ktorý žiaci

šiesteho ročníka absolvovali v rovnaký deň a čase, kedy mala prebiehať hodina výtvarnej výchovy sa nám vzorkovník nepodarilo zrealizovať. Za konečné práce teda môžeme považovať autorské ručné papiere, s výraznou štruktúrou, akési reliéfne karty.

Ak by moja pedagogická prax trvala viac než tri týždne, v začatých úlohách by som so žiakmi určite rada pokračovala a posúvala ich do ďalších rovín. Za ideálnu možnosť považujem napríklad prepojenie oboch úloh navzájom. Žiaci by plnohodnotne využili skúsenosti a zručnosti, ktoré nadobudli na prechádzajúcich hodinách venovaných práve tvorbe ručného papiera. Zhotovili by autorské ručné papiere, pohľadnice, pri tvorbe ktorých by súčasne prepájali nie len „akvarelkový“ princíp tvorby, ale aj zaznamenávanie rôznorodých štruktúr vyklápaním splstenej papieroviny na povrchovo zaujímavé predmety a podložky. Na danú tému (napr. Imaginárna krajina) a príležitosť by tak vytvorili výnimočné, zároveň však funkčné pohľadnice. Takýmto spôsobom tvorby by nie len opätovne využili odpadový nepotrebný papier, ktorému by ponúkli ďalšiu šancu na život, predovšetkým by však aspoň maličkým náznakom podnietili začiatok akejsi renesancie tradičných pohľadníc a kariet, ktoré boli neúprosne vytlačené rýchlejšou, lacnejšou, ale najmä pohodlnejšou alternatívou- posielanie sms správ a emailov.

ZÁVER

Ešte len v zárodkoch vzniku diplomovej práce som si, tak ako to mám často vo zvyku, na kúsok papiera napísala niekoľko myšlienok, o čom presne by mala moja práca byť. V priebehu niekoľkých mesiacov a dní, počas ktorých som takmer každú minútu venovala len premýšľaniu, písaniu, tvoreniu som sa občas k tomu malému papieriku vracala. Bez zjavného zámeru, intuitívne, automaticky som naň postupne pridávala ďalšie slová, ktoré sa mi v danú chvíľku javili ako tie najdôležitejšie, ktoré moju diplomovú prácu opisujú.

Teraz, keď som v závere, keď sú všetky kapitoly dopísané, šperky zrealizované i nafotené, keď jediné čo je ešte potrebné vykonať je naťukať do klávesnice posledné vety, slová, písmená, a za nimi umiestniť už len bodku, nastal ten pravý čas stručne zosumarizovať celý priebeh, proces tvorby. Ale na ďalšie myšlienky už nie je dostatok síl, téma i autor sa vyčerpali. Na stole však leží rovnaký papier, ako na začiatku. Prvé zmienky a slová, počiatok diplomovej práce sa tak stane aj jeho záverom.

Diplomová práca bude, je, bola:

o papieri, priestore, ceste, smere. **O ruke**, dlani, prstoch, pokožke, dotyku, ryhách, identite, zlúčení, spojení dvoch bytostí, kontakte, blízkosti, nehe, láske, sile, tlaku, stisku, jemnosti, mäkkosti, poddajnosti i nepoddajnosti, súlade aj nesúlade. O trpezlivosti i netrpezlivosti, kompromisoch, o ochote i neochote, tvrdohlavosti, spolupráci, porozumení. O forme a nástroji, **o hmote**, tvárnosti, pamäti, odtlačku, odliatku, objekte, tvare, kľúči, **o šperku**. O mojich najbližších, o mojej rodine, o mojich rodičoch, mame, otcovi, Lenke, o Matejovi...**o mne a o tebe**.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- BROOŠ, M. 2008. *Mirobroošonline*, Liptovský Mikuláš: Spoločnosť Kolomana Sokola, 2008.
- GERŽOVÁ, J. 1999. *Slovník svetového a slovenského výtvarného umenia druhej polovice 20. storočia*. Bratislava : PROFIL, 1999. 320 s. ISBN 80-968283-0-4.
- HEIKKINENOVÁ, R. 1995. Let paper take wings. In *1001 Paperia: lasten ja nuorten paperiprojekteja*. Helsinki: Network 1001, 1995, 94 s. ISBN 952-90-6291-5.
- HORÁČEK, R. 2008. Kniha jako výtvarné vyjádření. In *Fenomen kniha*. Brno : Masarykova univerzita, Katedra výtvarné výchovy PdF MU, 2008. ISBN 978-80-210-4727-3, s. 36-40.
- HOROVÁ, A. a kol. 1995. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění [Díl 1.], A-M*, Praha: Academia, 1995, 1103 s. ISBN 80-200-0521-8.
- HOROVÁ, A. a kol. 1995. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění [Díl 2.], N-Ž*, Praha: Academia, 1995, 1103 s. ISBN 80-200-0522-6.
- Redakcia príspevkov: CHALUPECKÝ, J., ŠETÍK, J., ZOUBKOVÁ, P. 1982. *Eva Kmentová: in memoriam* (sborník k počtě sochařky). Praha: Jazzová sekce, 1982. 74 s.
- KAČALA, J. – PISÁRČIKOVÁ, M. a kol. 1987. *Krátky slovník slovenského jazyka*. Bratislava: Veda, 1987, 592 s.
- KOTÍKOVÁ, CH., MACHALICKÝ, J., FIALA, J. 2008. *Adéla Matasová*. Gallery, 2008. 84 s. ISBN 978-80-86990-57-6.

PETLACHOVÁ, H. 2001. Papír'01. In *IV. Mezinárodní symposium Papír 2001*, Brno : TT klub výtvarných umelcov, 2001.

SEDLÁČEK, R. 1999. *Bílí umění v Čechách a na Moravě*. In *Font*, roč. 4, 1999, č. 46, s. 42–43.

ŠALDA, J. 1962. *Papír, Kartón, Lepenka*. Praha : SNTL, 1962. 326 s.

ŠIMOTOVÁ, A. 1997. *Hlava k listování*. Praha: GemaArt, 1997. 249 s.

VALOCH, J. 2000. *Papír a kniha, Prezentace prací studentů a hostů Ateliéru papír a kniha Fakulty výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně*. (katalóg k výstavě, 23. 3. – 23. 4. 2000, Moravská galéria v Brně), 2000.

VOIT, P. 2006. *Encyklopedie knihy*. Praha: Libri, 2006, 1350 s.
ISBN 80–7277–321–7.

VRBANOVÁ, A. 1993. *Ľubomír Blecha, Bilancia*. (katalóg k výstavě august-september 1993). Banská Bystrica: Štátna galéria v Banskej Bystrici, 1993.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://kpk.ffa.vutbr.cz/> [27.5.2013 19:11 hod.]

http://www.nellinssen.nl/about_my_artwork_nel_linssen.html [1.4.2013 1:44 hod.]

<http://www.kehoe.com.au/artists/nakano-kaoru/> [29.3.2013 12:36 hod.]

http://www.alternatives.it/gallery/slide_designer/Nagano.html [29.3.2013 17:23 hod.]

<http://www.velvetdavinci.com/show.php?sid=143> [29.3.2013 16:57 hod.]

http://siennagallery.com/exhibition_slemmons.php [31.3.2013 19:22 hod.]

<http://www.hannaliljenberg.se/> [31.3.2013 20:14 hod.]

ZDROJE POUŽITÝCH OBRÁZKOV

obr. 1.

http://www.beatawehr.com/mixed_media.html

obr. 2.

http://www.beatawehr.com/mixed_media.html

obr. 3.

<http://www.joanhallstudio.com/main/exhibitions/marginal-waters/>

obr. 4.

http://eveingalls.com/index.php/act/c.detail/cat_id/1/img_id/35/count/1/page_id/3

obr. 5.

<http://www.loribgoodman.com/pink.html>

obr. 6., 7., 8.

<http://www.joanhallstudio.com/main/exhibitions/marginal-waters/>

obr. 9.

<http://www.jacquelinrushlee.com/images/book-and-paper-sculpture/>

obr. 10.

<http://www.jacquelinrushlee.com/images/book-and-paper-sculpture/>

obr. 11.

<http://www.jacquelinrushlee.com/images/book-and-paper-sculpture/>

obr. 12., 13.

<http://www.norikoambe.com/works/2011w0011p01.html>

obr. 14.

<http://www.danielepapuli.net/2096753>

obr. 15.

<http://www.artnest.it/giornali/gomitoli/quotidiani.html>

obr. 16.

http://www.artnest.it/gomitoli/gomitoli%2013/ball_27.html

obr. 17.

http://www.artnest.it/gomitoli/gomitoli11/gomitolo_1.html

obr. 18.

http://www.nellinssen.nl/work_2007.html#

obr. 19.

<http://www.marzee.nl/galerie/michihiro-sato/>

obr. 20.

<http://www.marzee.nl/galerie/michihiro-sato/>

obr. 21.

<http://www.galerielouisesmit.nl/site/artists-k/item/112-janna-syvaenoja>

obr. 22. [https://www.facebook.com/photo.php?](https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10151208561551908&set=a.10151208561316908.513271.229756056907&type=3&theater)

[fbid=10151208561551908&set=a.10151208561316908.513271.229756056907&type=3&theater](https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10151208561551908&set=a.10151208561316908.513271.229756056907&type=3&theater)

obr. 23.

https://fbcdn-sphotos-e-a.akamaihd.net/hphotos-ak-snc7/302153_10150269139532647_5440141_n.jpg

obr. 24.

<http://www.floravagi.net/jewelry/paper>

obr. 25.

<http://www.floravagi.net/jewelry/paper>

obr. 26.

http://www.myungurso.com/work_2011.html

obr. 27.

http://www.alternatives.it/gallery/slide_designer/Nagano.html

obr. 28.

http://www.klimt02.net/k02_infonews/print.php?Id=198

obr. 29.

<http://www.mardecolorrosa.com/2012/02/07/huesos-exhibition-by-kiff-slemmons-at-gallery-loupe/>

obr. 30.

<http://www.hannaliljenberg.se/>

obr. 31.

<http://www.attaichen.com/jewellery/index.php?/project/work/>

obr. 32.

<http://www.attaichen.com/jewellery/index.php?/project/work/>

obr. 33. – 52.

archív autora

ANOTÁCIA

Autor / Author

Bc. Ľubomíra Sekerešová

Katedra, univerzita / Department, University

Katedra výtvarné výchovy, Univerzita Palackého v Olomouci
Department of Art Education, Palacky University in Olomouc

Vedúci práce / Supervisor

ak. mal. Mária Danielová

Rok obhajoby / Graduation year

2013

Název / Title of thesis

Papier / Paper

Resumé / Summary

Diplomová práca sa skladá z teoretickej, praktickej a pedagogickej časti. Teoretická časť pojednáva o potenciáli a využití papiera, predovšetkým vo výtvarnom umení. Taktiež uvádza súčasných šperkárov, ktorí pracujú s týmto materiálom.

Praktickú časť tvorí kolekcia šperkov vytvorených z papier mache a kovov: meď, hliník, mosadz. Výsledná kolekcia šperkov má názov „Odo mňa, tebe“.

Pedagogická časť uvádza príklady použitia ručného papiera vo výučbe.

This thesis consists of theoretical, practical and educational part. The theoretical part deals with a potential and use of paper, especially in the visual arts. Also features contemporary jewellery makers, who are already working with this material.

The practical part consists of a collection of jewelry created from papier-mâché and metals: copper, aluminum, brass. The resulting jewelry collection is entitled "From me, to you".

Education section provides examples of using handmade paper in the classroom.

Klíčové slová / Keywords

papier, potenciál papiera, umenie papiera, šperk, papier mache, forma, ruka, dotyk

paper, potential paper, paper art, jewel, papier-mâché, form, hand, touch

Počet strán / Number of pages

54

Počet príloh / Number of supplements

obrázková príloha (21 strán tematicky vložené k určitým kapitolám)

1 x CD

Jazyk práce / Language of work

slovenský

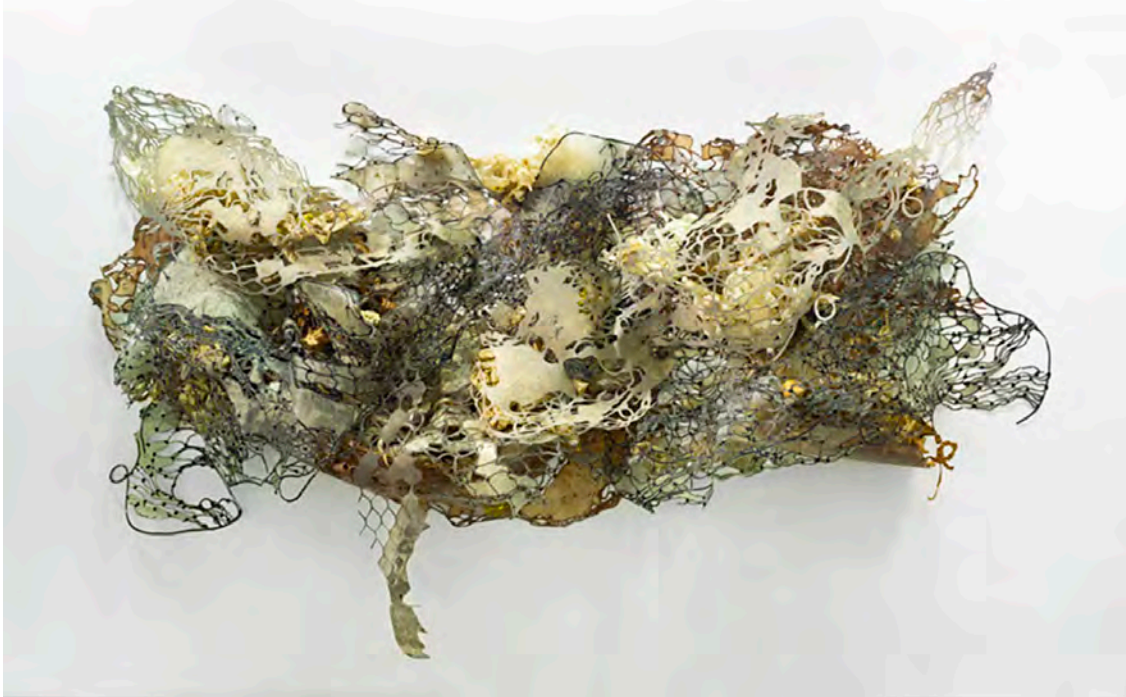
1. **Beata Wehrová**

„Daleko“, autorské knihy, 2006, kombinovaná technika

2 . „Z druhej strany tapety“, autorská kniha, 2004,
kombinovaná technika

PAPER ART, UMENIE PAPIERA

3. Joan Hallová

„Oceán kyseliny“, 2011-2012, papier, živice, fólia, akryl

4. Eve Ingallsová

„Empire On Course“ časti 1 a 2, 2005, abaca ručný papier, drôt, nerez, pigment, atrament

5. Lori B. Goodmanová

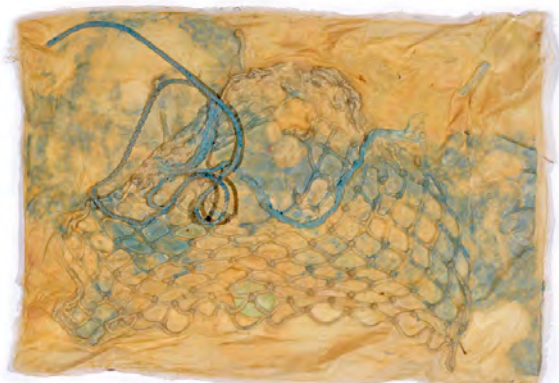
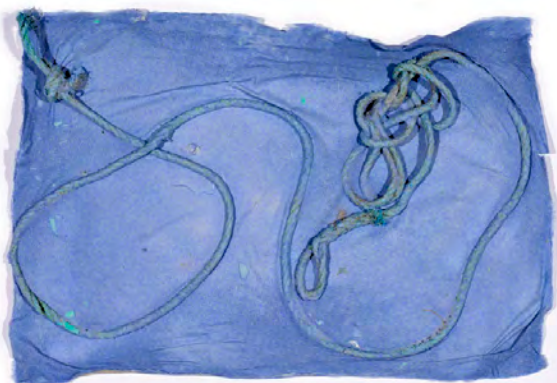
„Ružové obydlie“, japonský ručný papier, drevená konštrukcia

PAPER ART, UMENIE PAPIERA

6., 7., 8. **Joan Hallová**

„Grand Isle“, súbor 40 ručných papierov, 2012, ručný papier, detritus, oceľ

PAPER ART, UMENIE PAPIERA

9. **Jacqueline Rush Leeová**

„Endoskeleton“, 2000, staré knihy

10. *„Kocka“, 2001, séria starých zväzkov kníh, manipulácia s knižnými komponentmi-
máčanie, sušenie, zoškrabovanie, stláčanie*

11. *„Naruby“, 2001, séria starých zväzkov kníh, manipulácia s knižnými komponentmi-
máčanie, sušenie, zoškrabovanie, stláčanie*

PAPER ART, UMENIE PAPIERA

12., 13. **Noriko Ambeová**
*„A Piece of Flat Globe Vol.20“, „A Piece of Flat Flobe Vol.23“, 2011,
syntetický vode odolný papier, lepidlo*

14. **Daniele Papuliová**
„Turso“, 2008, ručne rezaný papier

PAPER ART, UMENIE PAPIERA

15. **Ivano Vitali**
„Sveter“, 2012,
inštalácia vytvorená
zo starých novín

16. *„Paperpalla „, papierová guľa, 2006, stránky telefónneho zoznamu Prato,*
priemer 20,5 cm

17. *„Le Figaro Economie“ papierová guľa, 2007, stránky denníka Le Figaro Economie,*
hrúbka vlákna 3 mm

PAPER ART, UMENIE PAPIERA

18. Nel Linssenová

Náramok, 2007, vystužený papier, elastické vlákno

19. Michihiro Sato

Prsteň „Zjavenie“, 2011, papier, striebro, syntetický japonský lak

20. Brošňa „Súčasnosc“, 2011, papier, striebro, nerez

PAPIER A ŠPERK

21. **Janna Syvänoiová**
Náhrdelník, 2011, papier, oceľový drôt

22. **Shiri Avdová**
Prsteň „Mechanizmus čítania“, 2010- 2012, papier, striebro, mosadz

PAPIER A ŠPERK

23. *Brošňa „Možno sa to nikdy nestalo“, papier, striebro*

24. **Flóra Vágiová**

Brošňa „Ružová sasanka“, knižné stránky, akrylová farba, ocel'

25. *Brošňa „Ružovo nohá sasanka“, knižné stránky, studený smalt, 18k zlato*

26. **Myung Ursová**

Náramok „Hlas“, 2011, hanji- korejský morušový papier, striebro, atrament, lak

27. Kazumi Naganová

Brošňa, japonský ručný papier, nylónové vlákno, zlato, striebro, čínský atrament

28. Kiff Slemmonsová

Náhrdelník „Veniec“, ručný papier, bavlna, agave

29. Náhrdelník „Ohnuté kruhy“, 2010-2011,
ručný papier, bavlna, agave

PAPIER A ŠPERK

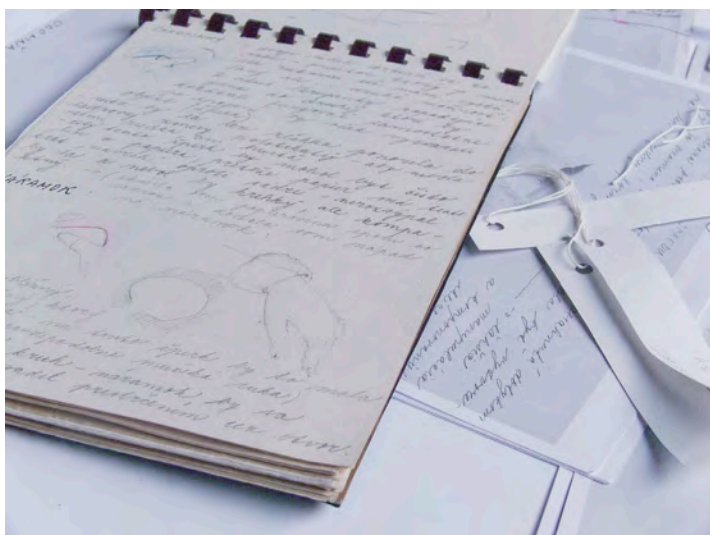
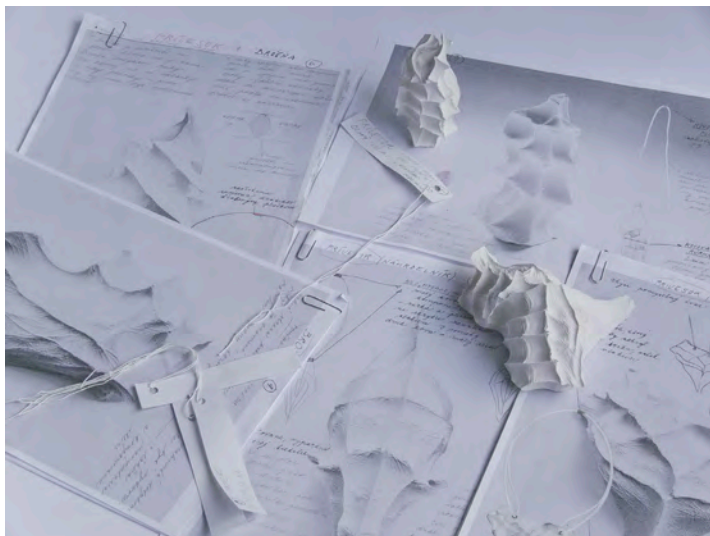
30. **Hanna Liljenbergová**
Náhrdelník „Rúcho“, 2012,
papier, lak stain, ľan, striebro

31. **Attai Chen**
Brošňa „Rana“, 2010,
papier, farba, lepidlo, sadra, mosadz, nerez

32. *Brošňa, 2010, papier, farba, uhlík,*
omietka, lepidlo, mosadz, nerez

PAPIER A ŠPERK

40. - 46. Proces tvorby- „ruky ako nástroj i forma, z odliatku šperk“, skice, náčrty, fotografie

Ruky ako nástroj i forma, Z odliatku šperk

33. Náhrdelník „Odo mňa, mame“, 2013, papier mache, hliník, postriebrený drôt

„Odo mňa, tebe“

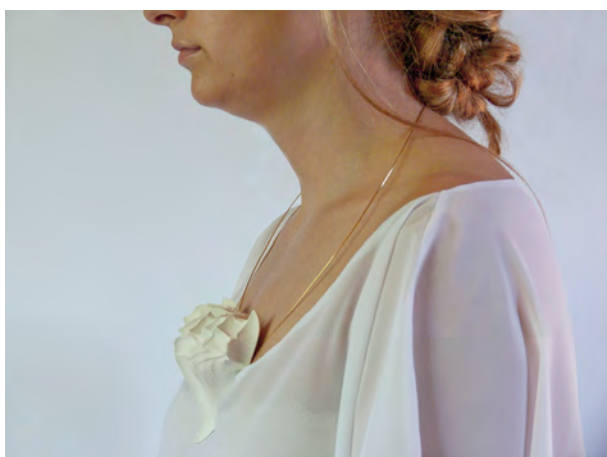
34. Náhrdelník „Od Mateja, mne“, 2013, papier mache, med', textilná stuha

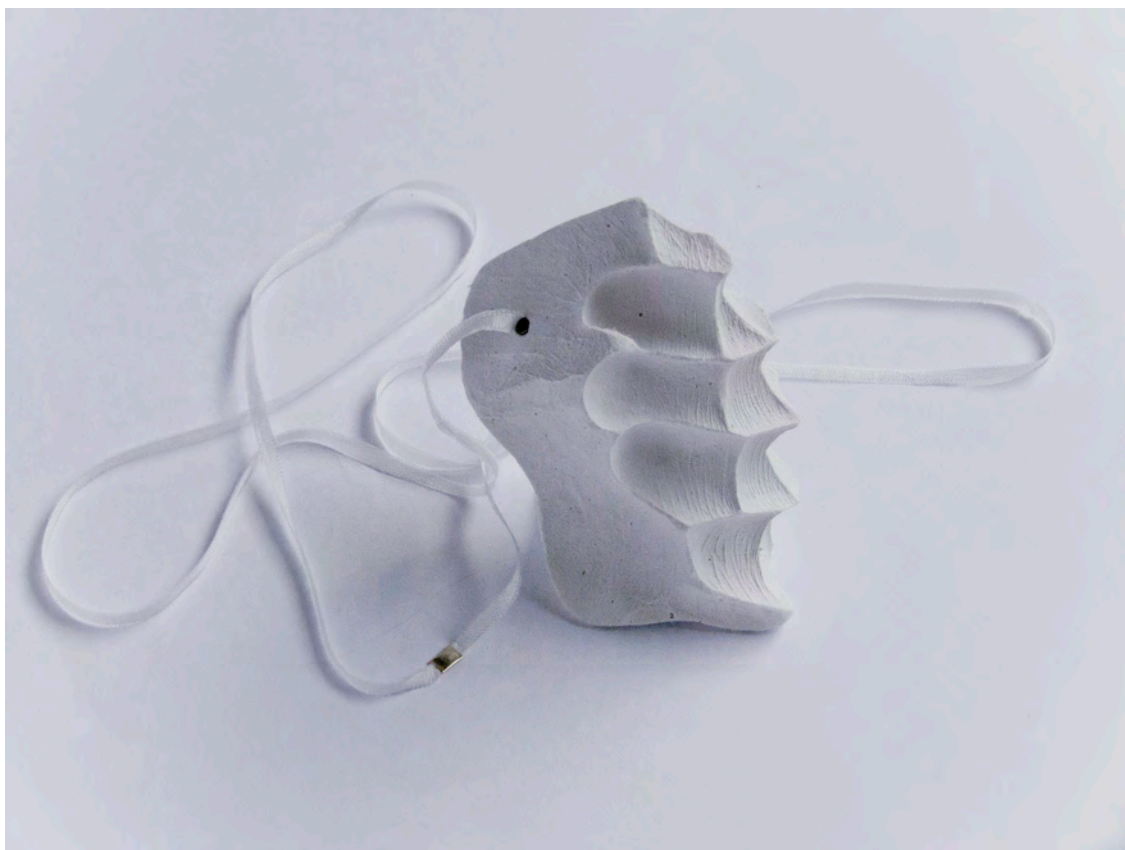
„Odo mňa, tebe“

35. Náhrdelník „Odo mňa, mame“, 2013, papier mache, mosadzný drôt

„Odo mňa tebe“

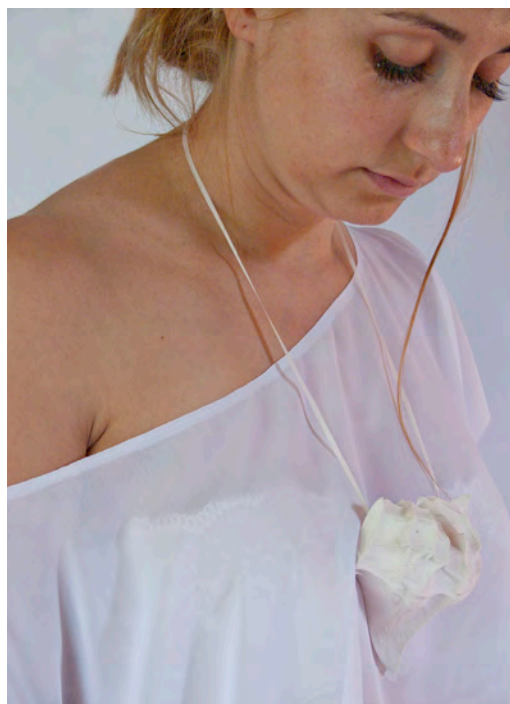
36. Náhrdelník „Odo mňa, Lenke“, 2013, papier mache, mosadz, textilná stuha

„Odo mňa, tebe“

37. Náhrdelník „Odo mňa, Lenke“, 2013, papier mache, postriebrený drôt, textilná stuha

„Odo mňa, tebe“

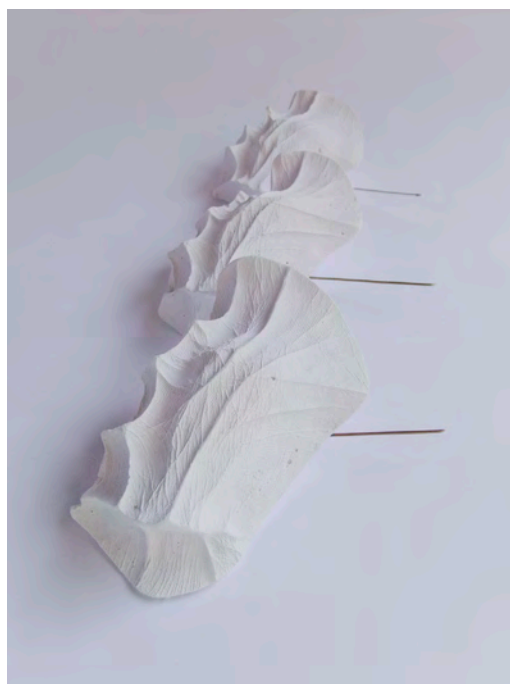
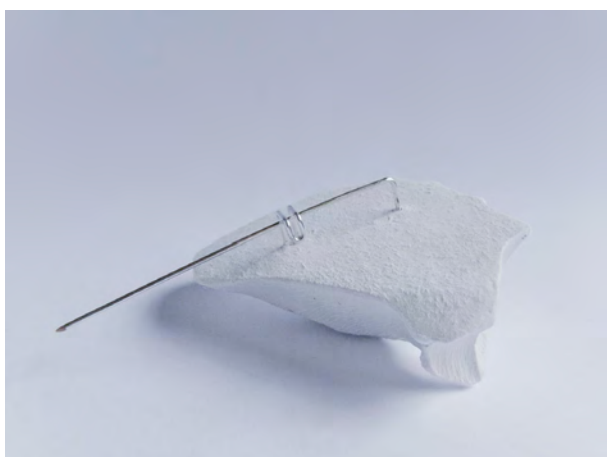
38. Brošňa „Od Lenky, mne“, 2013, papier mache, meď

„Odo mňa, tebe“

39. Brošne „Od otca, mame“, „Od mamy, otcovi“, „Odo mňa, Matejovi“, 2013, papier mache, medený drôt, mosadzný drôt, postriebrený drôt

„Odo mňa, tebe“

47. **Eliška Š.**, 13 rokov, „Mimozemský svet“

48. **Katarína L.**, 11 rokov, „Oslava“

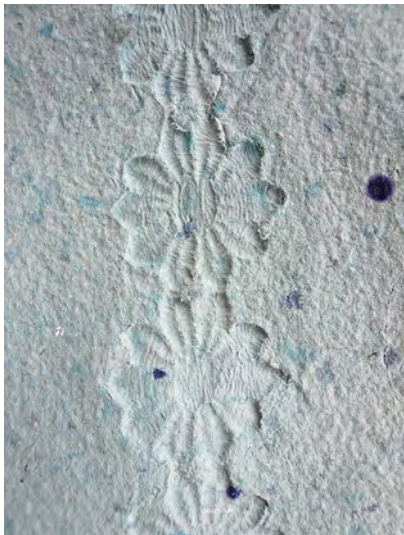

49. **Alexandra M.**, 13 rokov,
„Podmorský svet“

„Akvarelky“

50. **Adela H.**, 8 rokov, „Snežná búrka“

51. **Gabriela S.**, 11 rokov

52. *Hodina pod témou
„Akvarelky“*

„Akvarelky, Pamäťový vzorkovník“